

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

PUL SİYASƏTİ İCMALI

Yanvar - İyun

2024 № 2

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	4
I. Qlobal iqtisadi mühit	5
1.1. Dünya iqtisadiyyatında meyillər	5
1.2. Qlobal əmtəə bazarları	9
1.3. Qlobal maliyyə bazarları	13
II. Daxili makroiqtisadi şərait	16
2.1 Xarici sektor	16
2.2. İqtisadi aktivlik	20
2.3. İnflyasiya prosesləri	27
III. Monetar şərait	31
3.1. Pul siyasəti qərarları və alətləri	31
3.2. Pul təklifi	36
3.3. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi	38
İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər	40

ABREVIATURALAR

AMB	Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
Bİİ	Biznes İnam İndeksi
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
BXİ	Birbaşa Xarici İnvestisiyalar
Qİİ	Qlobal İqtisadi İcmal
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
DGK	Dövlət Gömrük Komitəsi
FAO	BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı
FES	Federal Ehtiyatlar Sistemi
İEOÖ	İnkişaf Etməkdə Olan Ölkələr
İEÖ	İnkişaf Etmiş Ölkələr
İƏİT	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
İİİ	İstehlakçı İnam İndeksi
İQİ	İstehlak Qiymətləri İndeksi
KİQİ	Kənd Təsərrüfatı Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
NEM	Nominal Effektiv Məzənnə
OPEC	Neft İxrac Edən Ölkələrin Təşkilatı
ÖİMDN	Ötən İlin Müvafiq Dövrünə Nəzərən
REM	Real Effektiv Məzənnə
RSM	Real Sektorun Monitorinqi
SİQİ	Sənaye Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
SMİ	Satınalma Menecerləri İndeksi
ÜDM	Ümumi Daxili Məhsul
ÜTT	Ümumdünya Ticarət Təşkilatı
XV	Xarici Valyuta
XDA	Xalis Daxili Aktivlər
XXA	Xalis Xarici Aktivlər

ÖN SÖZ

2024-cü ilin I yarımilliyində də ölkədə qiymət sabitliyinin qorunması Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının fəaliyyətinin başlıca prioriteti olmuşdur. Hesabat dövrü üzrə pul siyasətinin həyata keçirilməsi mühiti global iqtisadi proseslərin ölkə iqtisadiyyatına çoxtərəfli təsirləri ilə xarakterizə olunmuşdur.

Dünya əmtəə bazarlarında qiymətlərin sabitləşməsi, ticarət tərəfdaşları üzrə orta çəkili inflyasiyanın nisbətən azalması, beynəlxalq yükdaşıma xərclərinin pandemiyadan əvvəlki səviyyələrə qayıtması inflyasiyaya azaldıcı təsir etmişdir. İllik inflyasiya eyni zamanda dövr ərzində həyata keçirilən antiinflyasiya siyasəti və nominal effektiv məzənnənin təsirindən azalmışdır.

Geosiyasi gərginliklərə və iqlim dəyişikliklərinə baxmayaraq beynəlxalq konyunktur Azərbaycan üçün əsasən əlverişli olmuşdur. Əsas ixrac məhsullarının dünya qiymətlərinin yüksək olması xarici sektor göstəricilərinin yaxşılaşması və ölkənin strateji valyuta ehtiyatlarının artımı ilə müşayiət olunmuşdur.

Dövr ərzində pul siyasəti monetar şərait vasitəsilə inflyasiya proseslərinin tənzimlənməsinə yönəldilmişdir. Pul siyasəti alətləri avtonom amillərin monetar şəraitə təsirlərinin neytrallaşdırılmasına və faiz qərarlarının ötürücülüüyünün gücləndirilməsinə xidmət etmişdir. Pul siyasəti qərarları faktiki və proqnozlaşdırılan inflyasiyanın hədəflə ($4\pm 2\%$) müqayisəsi, inflyasiya gözləntilərinin stabilləşməsi, risk balansında baş verən dəyişikliklər nəzərə alınmaqla verilmişdir. Pul siyasətinin əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi işləri davam etdirilmişdir.

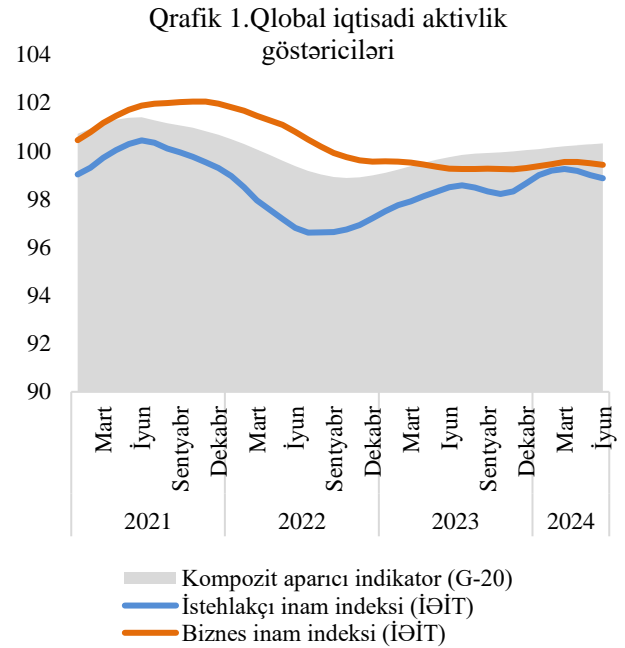
I. QLOBAL İQTİSADI MÜHİT

1.1. Dünya iqtisadiyyatında meyillər

2024-cü ilin I yarımilliyində geo-siyasiyi gərginliklərə və geo-iqtisadi fraqmentasiyaya baxmayaraq qlobal iqtisadi artım davam etmişdir. Dünyanın aparıcı ölkələrində inflyasiya gözləniləndən daha aşağı templərlə azalmışdır ki, bu da monetar siyasətin normallaşmasını çətinləşdirmişdir. Dünya iqtisadiyyatında ticari gərginliyin və siyasi qeyri-müəyyənləklərin artması fonunda inflyasiyanın artacağı və faiz dərəcələrinin daha uzun müddət yüksək qalması ilə bağlı ehtimallar yüksəlmişdir.

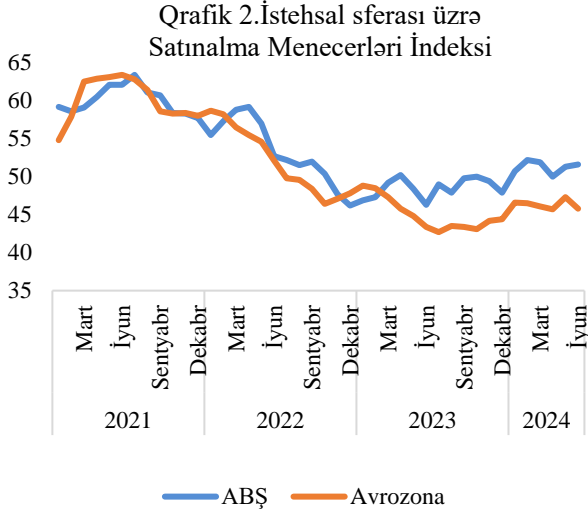
2024-cü ilin ilk 6 ayında qlobal iqtisadiyyatda aktivlik, istehsalçılar və istehlakçıların davranışlarını ehtiva edən göstəricilər fərqli istiqamətdə dəyişmişdir. Belə ki, İƏİT ölkələri üzrə İstehlakçı İnamı İndeksi (İİİ) və biznes sektorunda iqtisadi aktivlik göstəricisi olan Biznes İnam İndeksi (Bİİ) əsasən azalmağa meyilli olmuşdur. Bununla belə G-20 ölkələrinin iqtisadi aktivliyini

göstərən Kompozit Aparıcı İndikator (KAİ) artmışdır.

Mənbə: İƏİT

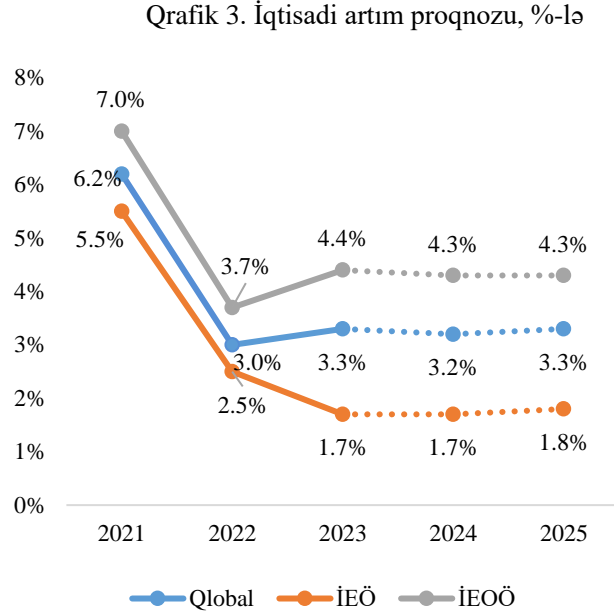
2024-cü ilin I yarısında istehsal sektorunda iqtisadi meyilləri göstərən Satınalma Menecerləri İndeksi (SMİ) ABŞ-də artım, Avrozonada azalma meyli göstərmişdir. İndeksin dinamikası bizneslərin gələcək istehsal səviyyələri ilə bağlı gözləntilərini də əks etdirir.

Mənbə: Markit Economics

Qlobal iqtisadiyyatdakı meyillər beynəlxalq təşkilatların proqnozlarına təsir etmişdir. BVF-nin aprel hesabatı ilə müqayisədə iyul ayında dərc etdiyi Qlobal İqtisadi İcmalda 2024-cü il üzrə qlobal iqtisadi artım proqnozu 3.2% səviyyəsində dəyişməz saxlanılmışdır. 2025-ci il üzrə isə qlobal iqtisadi artım proqnozu 0.1 f.b. yuxarı dəyişdirilərək 3.3% səviyyəsinə qaldırılmışdır.

BVF-nin iyul hesabatında ötən hesabatla (aprel) müqayisədə İEÖ qrupu üzrə iqtisadi artım proqnozları həm 2024-cü il üzrə, həm də 2025-ci üzrə dəyişdirilməyərək müvafiq olaraq 1.7% və 1.8% səviyyəsində saxlanılmışdır.

Mənbə: BVF, 2024-cü il iyul hesabatı

Ötən hesabatla müqayisədə 2024-cü ilə iqtisadi artım proqnozlarında ABŞ üzrə 0.1 f.b., Yaponiya üzrə 0.2 f.b. aşağıya doğru, Birləşmiş Krallıqda 0.2 f.b., Avrozona üzrə isə 0.1 f.b. yuxarıya doğru dəyişiklik edilmişdir.

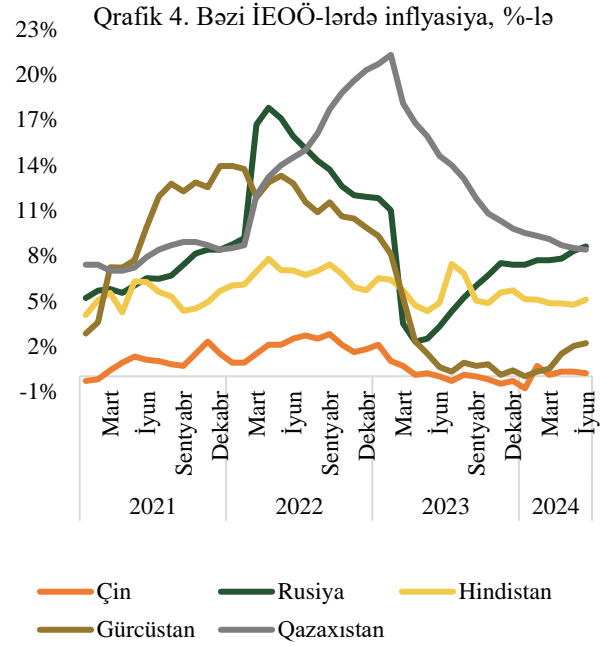
BVF-nin iyul hesabatında ötən hesabatla (aprel) müqayisədə həm 2024-cü ilə, həm də 2025-ci ilə İEOÖ-lər üzrə iqtisadi artım proqnozu 0.1 f.b. bəndi yuxarı doğru dəyişdirilərək 4.3% müəyyən edilmişdir. Bu ölkə qrupu üzrə 2024-cü ildə iqtisadi artım Asiyada 5.4% (0.2 f.b. yuxarı reviziya), Avropada 3.2% (0.1 f.b. yuxarı reviziya), Latın

Amerikasında 1.9% (0.1 f.b. aşağı reviziya), Orta Şərq və Mərkəzi Asiyada 2.4% (0.4 f.b. aşağı reviziya) və Sub-Sahara Afrikasında isə 3.7% (0.1 f.b. aşağı reviziya) səviyyəsində müəyyən edilmişdir.

BVF iyul hesabatında 2024-cü ilə qlobal inflyasiyanı aprel hesabatındakı proqnoz ilə müqayisədə dəyişməz saxlayaraq 5.9% proqnozlaşdırmışdır. 2025-ci il üzrə qlobal inflyasiya proqnozu ötən proqnozla müqayisədə 0.1 f.b. aşağı dəyişdirilərək 4.4% səviyyəsində müəyyən edilmişdir.

İEOÖ-lərdəki inflyasiyanın İEO-lərlə müqayisədə daha yüksək səviyyədə qalacağı (və daha yavaş azalacağı) gözlənilir. Belə ki, 2024-cü ilin aprel hesabatı ilə müqayisədə iyul hesabatında inflyasiya proqnozu İEO-lər üçün həm 2024-cü il, həm də 2025-ci il üçün 0.1 f.b yuxarı dəyişdirilərək müvafiq olaraq 2.7% və 2.1% proqnozlaşdırılmışdır. İEO-lər üzrə proqnozların reviziya edilməsinin səbəbi həm 2024-cü il, həm də 2025-ci ildə inflyasiyanın daha yavaş

bir sürətlə azalacağına gözlənilməsidir. İEOÖ-lər üçün isə proqnoz 2024-cü ildə 0.1 f.b., 2025-ci ildə 0.2 f.b. aşağı reviziya edilərək müvafiq olaraq 8.2% və 6% səviyyəsində müəyyən edilmişdir.

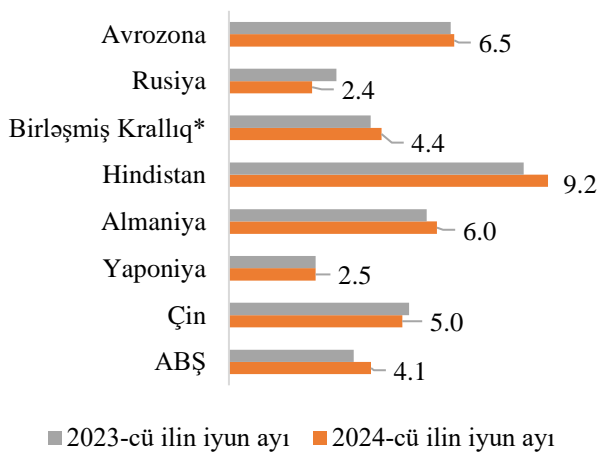
Mənbə: Milli Statistika İdarələri

BVF-nin iyul hesabatına görə xidmət sektoru üzrə qiymət artımının davam etməsi və əmtəə qiymətlərindəki azalmanın yavaşlaması qlobal inflyasiyanın azalmasını daha da ləngitmişdir. Nəticədə əksər mərkəzi banklar artan xarici risklər səbəbindən faiz dərəcələrinin azaldılması ilə bağlı qərarlarında ehtiyatlı mövqə tutmuşlar.

2024-cü ilin I yarısında işsizlik səviyyəsi də ölkələr üzrə müxtəlif istiqamətlərdə dəyişmişdir. Belə ki, cari ilin iyun ayında ötən ilin eyni ayı ilə müqayisədə işsizlik səviyyəsi Çin və Rusiyada azalmış, ABŞ, Hindistan, Birləşmiş Krallıqda, Avrozona və o cümlədən, Almaniyada artmış, Yaponiyada sabit qalmışdır.

olunmuşdur (mənbə: OECD Employment Outlook 2024). Bununla belə, yeni iş yerlərinin artım sürəti yavaşlamışdır.

Qrafik 5. İşsizlik səviyyəsi, %-lə

* Birləşmiş Krallıqda rəqəmlər may ayına aiddir.

Mənbə: Trading Economics

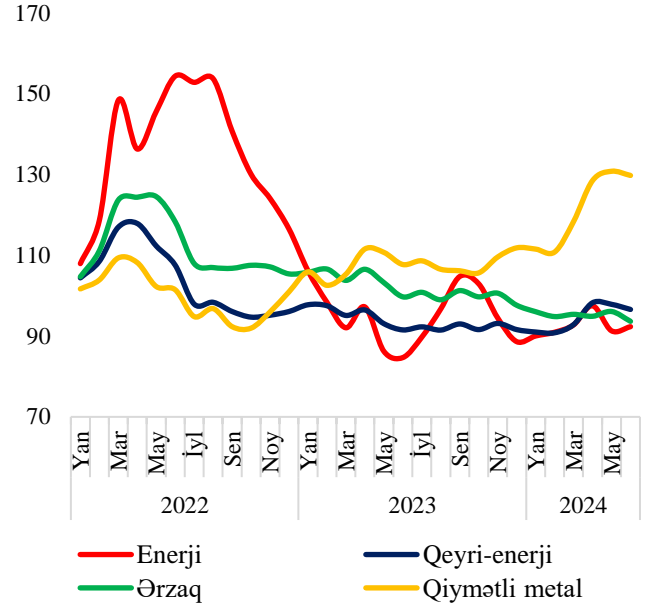
İƏİT-in 2024-cü il iyul Məşğulluq icmalında ümumi məşğulluğun COVID-19 pandemiyasından əvvəlki dövrlə müqayisədə daha yüksək olduğu və İƏİT işsizlik səviyyəsinin 2001-ci ildən bəri ən aşağı səviyyəyə yaxın olduğu qeyd

1.2. Qlobal əmtəə bazarları

2024-cü ilin ilk yarısında dünyada geosiyasi gərginliyin davam etməsi, qlobal yükdaşıma prosesində yaranan əngəllər, qlobal ticarət balansındakı dəyişikliklər əmtəə qiymətlərinin dinamikasına təsir etmişdir. Əvvəlki dövrlərdə müşahidə edilən qiymət azalmaları dayanmış, bəzi məhsullar üzrə qiymət artımları baş vermişdir.

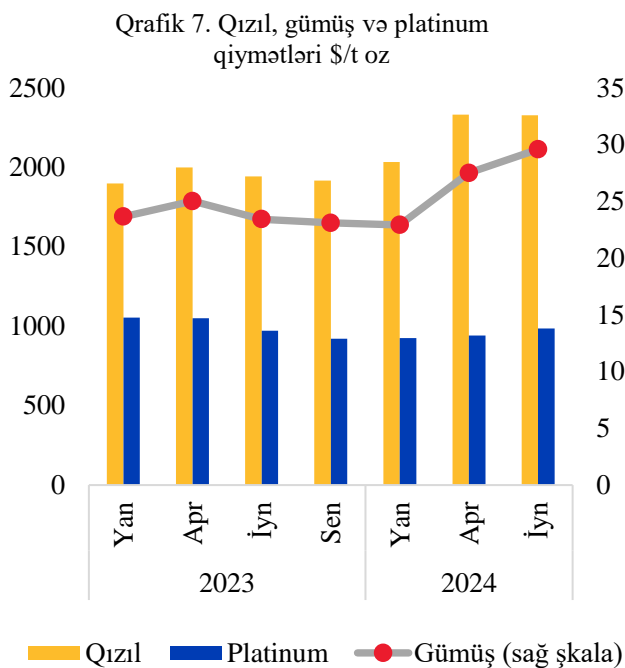
2024-cü ilin I yarımilliyində ümumi əmtəə qiymətləri mürəkkəb təchizat şəraiti və yüksələn sənaye istehsalı fonunda ötən illə müqayisədə artmışdır. Dünya Bankının qlobal əmtəə bazarları haqqında iyul hesabatına əsasən 2024-cü ilin iyun ayında ümumi əmtəə qiymətləri indeksi ilin əvvəlinə nəzərən 4.6% artmışdır. Qiymət indeksləri enerji məhsulları üzrə 4.2%, qeyri-enerji məhsulları üzrə isə 5.4% artmışdır.

Qrafik 6. Qlobal əmtəə qiymət indekslərinin dinamikası (2021 dekabr = 100)

Mənbə: Dünya Bankı

Dövr ərzində ən yüksək artım spirtsiz içkilərin qiymətlərində qeydə alınmışdır. Belə ki, Qərbi Afrikada kakao və kofe istehsalına ciddi ziyan vuran iqlim dəyişiklikləri təklif imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə zəiflədərək müvafiq qiymətlərin ilin əvvəlinə nəzərən 54.7% bahalaşmasına səbəb olmuşdur. Çay qiymətlərinin artımı, ilk növbədə, Qırmızı dənizdə nəqliyyatın pozulması və II rübdə istehsal təsir edən mövsümi amillərlə əlaqədar olmuşdur.

Mənbə: Dünya Bankı

2024-cü ilin ilk yarısında qiymətli metalların qiymətlərində də əhəmiyyətli yüksəlmə qeydə alınmışdır. Belə ki, Dünya Bankının hesabatına görə əsasən qızıl qiymətlərindən təsirlənən qiymətli metallar indeksi iyunda aylıq əsasda bir qədər azalsa da, ilin əvvəlinə nisbətə 16% artmışdır. Qızılın qiymətinin əhəmiyyətli bahalaşmasının əsas səbəbi kimi geosiyasi gərginliklər fonunda mərkəzi banklar tərəfindən satınalmaların artması göstərilir.

2024-cü ilin iyun ayında Dünya Bankının gübrə qiymətləri indeksi ilin əvvəli ilə müqayisədə 1% aşağı

olmuşdur. Qiymətlərdəki bu eniş əsasən, azaldılmış istehsal məsrəfləri və təkmilləşdirilmiş istehsal perspektivləri ilə əlaqələndirilir.

FAO tərəfindən açıqlanan ərzaq qiymətləri indeksi 2024-cü ilin iyun ayında may ayı ilə müqayisədə dəyişməz qalsa da, ümumilikdə 2024-cü ilin əvvəlinə nəzərən 1.1% artmışdır. 2024-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində süd məhsullarında 7.6% qiymət artımı qeydə alınmış, taxıl qiyməti indeksi isə 6.2% azalmışdır. Buğdanın qiymətinin aşağı düşməsi əsasən şimal yarımkürəsində davam edən məhsul yığılı mövsümü ilə əlaqədardır. Qazaxıstan və Ukrayna kimi bəzi əsas ixracatçı ölkələrdə istehsal perspektivlərinin bir qədər yaxşılaşması qiymətin ucuzlaşmasına səbəb olmuşdur. Bitki yağları üzrə indekslərdə iyun ayında ötən aya nisbətə 3.1%-lik artım müşahidə olunmuşdur. Bu göstərici 2023-cü ilin mart ayından indiki dövrə kimi müşahidə edilən ən yüksək rəqəmdir. Bu məhsul qrupu üzrə artım ilin əvvəlinə nəzərən 7.8%, 2023-cü ilin iyun ilə müqayisədə isə 13.8% qeydə

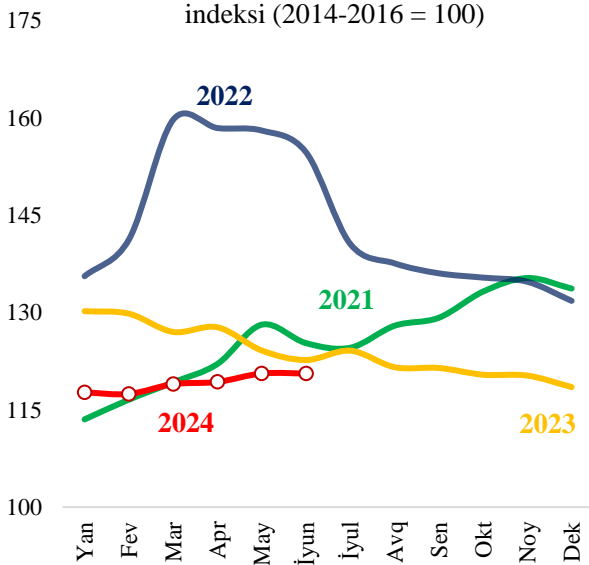
alınmışdır. İyun ayında palma yağı qiymətlərindəki artım qiymət rəqabətliyindən qaynaqlanan qlobal tələbin canlanması əsasında formalaşmışdır. Amerika qitəsində bioenerji sektorundakı güclü tələb və Qara dəniz region ölkələrindəki azalan təklif nəticəsində soya və günəbaxan yağı qiymətlərində yüksəlmə davam etmişdir.

şəkər ixracını stimullaşdırmışdır. İxracın çoxalması isə şəkər qiymətlərinin enməsinə səbəb olmuşdur.

Ümumilikdə, FAO-nun məlumatına əsasən ardıcıl üç aylıq yüksəlişə baxmayaraq iyun ayında ərzaq qiyməti indeksi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2.1% aşağı düşmüşdür.

Neft qiymətləri bu il artan geosiyasi gərginlik və OPEC+ hasilatının azaldılması fonunda artmışdır. BVF-nin məlumatına əsasən, neft qiymətləri indeksində 2024-cü ilin əvvəlinə nəzərən 9.9% artım qeydə alınmışdır. ABŞ EİA iyun hesabatına əsasən, cari ilin qarşıdakı dövründə neft qiymətlərinin artacağı gözlənilir. Belə ki, “Brent” markalı neftin bir barelinin orta qiymətinin 2024-cü ildə 86.4 ABŞ dolları (ötən proqnozda 84.2 ABŞ dolları), 2025-ci ildə isə 88.4 ABŞ dolları (ötən proqnozda 85.4 ABŞ dolları) olacağı gözlənilir. Proqnozların artmasına səbəb Orta Şərqdə artan gərginlik və Qırmızı dəniz hövzəsində beynəlxalq yük daşımalarına olan hücumlar fonunda qeyri-müəyyənliyin

Qrafik 8. FAO qlobal ərzaq qiymət indeksi (2014-2016 = 100)

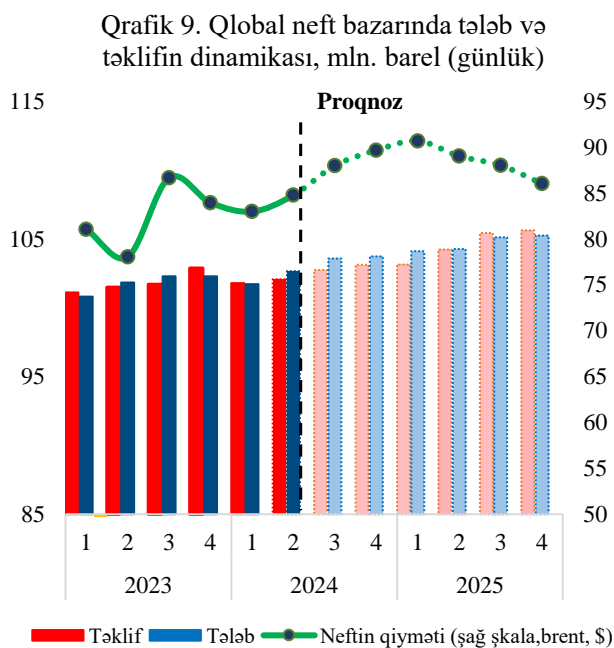

Mənbə: FAO

2024-cü ilin iyun ayında şəkər qiyməti indeksində ilin əvvəlinə nisbətə 11.1%, 2023-cü ilin iyun ayı ilə müqayisədə isə 21.6% azalma olmuşdur. Braziliya şəkər ixracında böyük paya sahibdir. Braziliya realının ABŞ dollarına nisbətə dəyərdən düşməsi

qalması və OPEC+ ölkələrinin neft hasilatını azaltmasıdır. EİA-nın məlumatına görə, OPEC+ ölkələrinin neft hasilatını azaltmasına baxmayaraq, qeyri-OPEC+ ölkələrində neft istehsalı yüksəkdir. Belə ki, ABŞ, Kanada, Qayana və Braziliya kimi ölkələrin neft istehsalını artırması səbəbindən 2024-cü ildə neft və maye yanacaq istehsalının günlük 0.6 milyon barel artması gözlənilir.

azalacağı gözlənilir. Əlavə olaraq cari ilin ikinci yarısında “Henry Hub” markalı təbii qazın bir milyon Britaniya istilik vahidi üzrə orta qiymətinin 2024-cü ilin I yarısındakı 2.1 ABŞ dollarından orta hesabla 2.9 ABŞ dollarına qalxacağı proqnozlaşdırılır.

Mənbə: ABŞ Enerji İnformasiya Administrasiyası (EİA)

EİA-nın proqnozlarına əsasən 2024-cü ilin ilk yarısında aşağı təbii qaz qiymətləri nəticəsində 2024-cü ildə ABŞ-da təbii qaz hasilatının bir qədər

1.3. Qlobal maliyyə bazarları

Qlobal maliyyə sistemi 2024-cü ilin ilk yarısında dayanıqlılıq nümayiş etdirmişdir. Aparıcı mərkəzi bankların sərt pul siyasətinə baxmayaraq korporativ gəlirlərin gözləniləndən çox artması fonunda bazarlarda müsbət dinamika müşahidə edilmişdir.

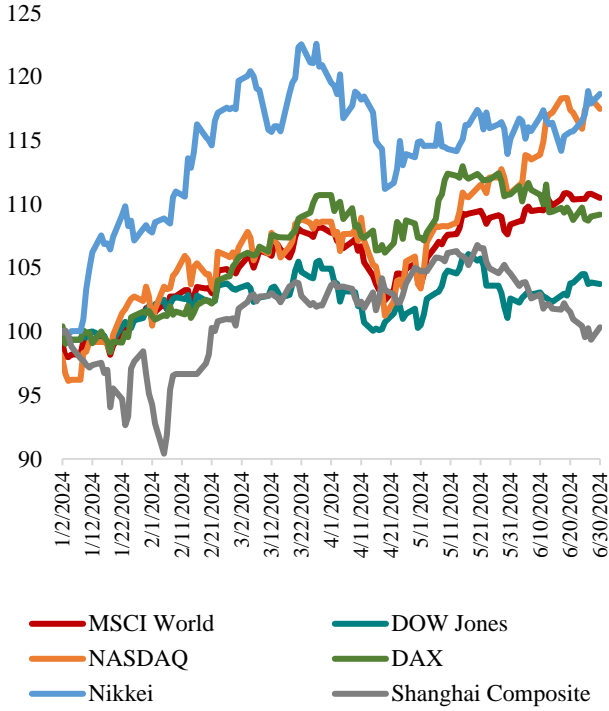
2024-cü ilin I yarısında qlobal inflyasiya pik səviyyədən xeyli aşağı olsa da, baza inflyasiya gözləniləndən daha yavaş azalmış və əksər ölkələr üzrə hələ də hədəf səviyyəsindən yüksək olaraq qalmışdır. İnflyasiya gözləntiləri ilə bağlı yüksək qeyri-müəyyənlik aparıcı iqtisadiyyatların mərkəzi banklarını siyasətin yumşaldılması ilə bağlı qərarlarında daha ehtiyatlı davranmağa vadar etmişdir. Nəticədə yarımillik ərzində dünyanın əsas mərkəzi bankları faiz dərəcəsini dəyişməyərək yüksək səviyyədə saxlamışlar. İEOÖ-lərdə isə milli valyutalarının dəyərsizləşməsinə baxmayaraq, inflyasiya hədəf səviyyəsinə yaxınlaşdıqca faiz dərəcəsinin yumşaldılması davam etmişdir.

2024-cü ilin ilk yarısında Federal Ehtiyat Sistemi siyasət faizini dəyişməyərək 5.25%-5.50%, İngiltərə Bankı 5.25%, Çin Xalq Bankı isə 3.45% səviyyəsində sabit saxlamışdır. İnflyasiyanın cari ildə xeyli azalması və növbəti ildə hədəfə çatacağı gözləntisi fonunda Avropa Mərkəzi Bankı əsas siyasət faizini 4.5%-dən 4.25%-ə endirmişdir. Yaponiya Mərkəzi Bankı isə inflyasiya təzyiqlərinin artması səbəbi ilə faiz dərəcəsini -0.1%-dən 0.1%-ə yüksəltməklə uzun müddət davam edən mənfi faiz siyasətindən imtina etmişdir. Ümumilikdə, inflyasiyanın hədəflənən həddə çatacağı təqdirdə pul siyasətinin növbəti dövrlərdə yumşaldılması mərkəzi banklar tərəfindən istisna edilmir.

I yarımillikdə qlobal maliyyə bazarlarında müsbət dinamika müşahidə edilmişdir. Dünyanın aparıcı texnologiya şirkətlərinin maliyyə indikatorlarının artması dünya maliyyə bazarları indekslərinin kəskin artmasına səbəb olmuşdur. Korporativ mənfəətlərin proqnozdan yüksək olması səhmlərin

dəyərini qaldırmış, bunun nəticəsində birjalarda əsas səhm indekslərində artım qeydə alınmışdır.

Qrafik 10. Fond birjalarında meyillər
(2023 dekabr = 100)

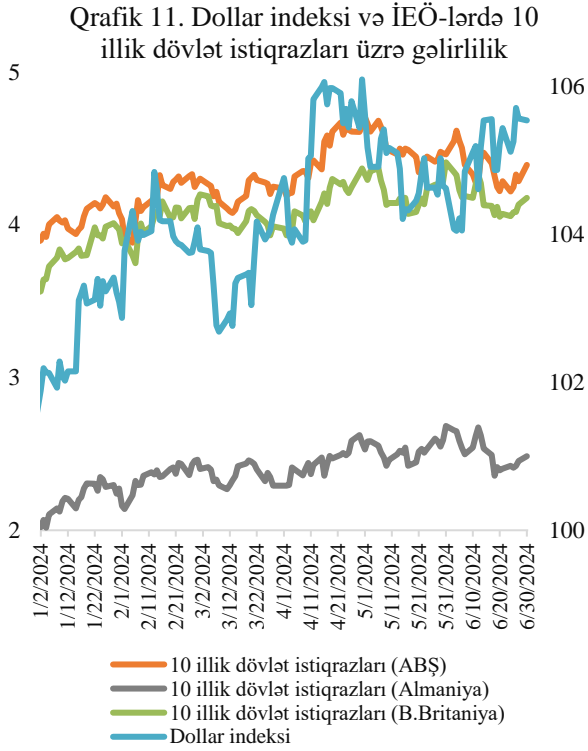
Mənbə: Bloomberg

Yarımillik ərzində NASDAQ indeksi 17%, Dow Jones 4%, FTSE Eurotop 9%, DAX 9%, Nikkei 19%, MSCI World 11% dəyər qazanmışdır. İstanbul birjasında XU100 (BİST100) indeksi 44% dəyər qazanmışdır. Shanghai Composite indeksi isə Çin iqtisadiyyatının zəif artımı, həmçinin əmlak səhmlərindəki azalmaların təsiri ilə çox cüzi (0.3%) dəyişmişdir.

Bitcoin kriptovalyutasının dəyəri 2024-cü ilin ilk yarısında təxminən 48% yüksəlmiş və bir neçə dəfə 70 min ABŞ dollarını keçmişdir.

BVF-nin 2024-cü il iyul hesabatına əsasən İEOÖ-lərin valyutaları ucuzlaşma təzyiqlərinə baxmayaraq ümumilikdə dayanıqlılıq göstərmişdir. Eyni zamanda II rübdən etibarən İEOÖ-lərdən xalis kapital axını müşahidə edilmiş və ABŞ-nin siyasət faizi gözləntisindəki dəyişikliklərə müəyyən həssaslıq nümayiş etdirmişdir.

Ümumiyyətlə, uzunmüddətli gəlirliliyin artmasına baxmayaraq yüksək korporativ qiymətləndirmələrin maliyyə şəraitini mülayim səviyyədə saxladığı hesabatda qeyd olunmuşdur.

Mənbə: *investing.com*

Hesabatda qlobal maliyyə sisteminə təsir edəcək bir sıra risklər də öz əksini tapmışdır. Belə ki, ABŞ və digər İEÖ-də pul siyasətinin gözləniləndən daha yavaş yumşalması və qlobal iqtisadiyyatla bağlı davam edən qeyri-müəyyənliklər maliyyə bazarlarında dəyişkənliyi artırabilir.

II. DAXİLİ MAKROİQTİSADİ ŞƏRAİT

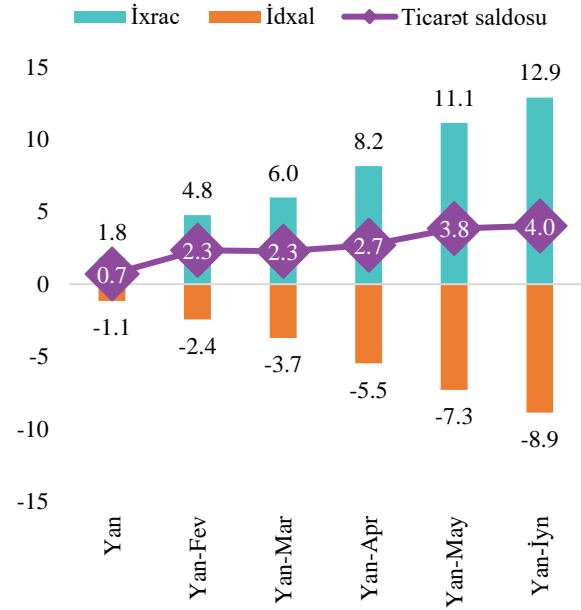
2.1. Xarici sektor

2024-cü ilin I yarısında tədiyə balansının başlıca komponenti olan xarici ticarət balansı profitli olmuşdur. Baza ssenari üzrə ilin sonuna cari əməliyyatlar balansının profitli olacağı proqnoz edilir.

DGK məlumatlarına əsasən 2024-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində ölkənin xarici ticarət dövriyyəsi 21.8 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir ki, bunun da 12.9 mlrd. ABŞ dolları (və ya 59.3%-i) ixracın, 8.9 mlrd. ABŞ dolları (və ya 40.7%-i) isə idxalın payına düşmüşdür. Xarici ticarət balansında 4 mlrd. ABŞ dolları məbləğində müsbət saldo əmələ gəlmişdir.

2024-cü ilin I yarısında xarici ticarət dövriyyəsində Avropa İttifaqı 39.2%, MDB ölkələri 14.2% və digər ölkələr 46.6% paya sahib olmuşdur.

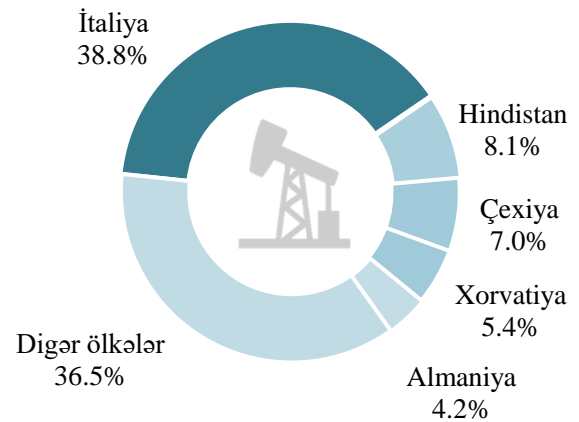
Qrafik 12. Ticarət balansı, mlrd.ABŞ dolları

Mənbə: DGK

Ticarət dövriyyəsinin yarından çoxu İtaliya, Türkiyə, Rusiya, Çin, Almaniya, Hindistan, Avstraliya, Çexiya, ABŞ və Xorvatiya kimi ölkələrin payına düşmüşdür.

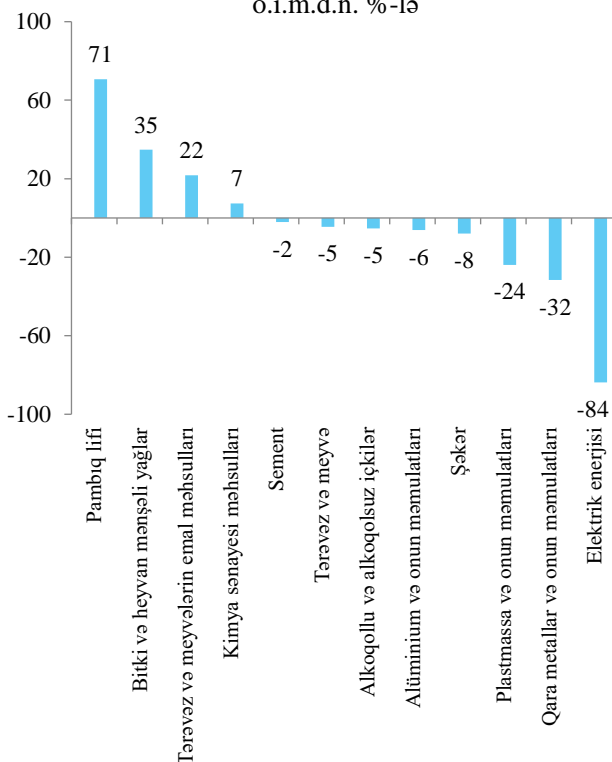
Qrafik 13. 2024-cü ilin I yarısında xam neftin ixrac olunduğu ölkələr, %-lə

Mənbə: DGK

2024-cü ilin I yarısında ixracın neft-qaz sektoru üzrə dəyəri 11.3 mlrd. ABŞ dolları olmuşdur. İxracın dəyəri xam neft üzrə 7 mlrd. ABŞ dolları, təbii qaz üzrə isə 4.1 mlrd. ABŞ dolları olmuşdur.

Qrafik 14. 2024-cü ilin yanvar-iyun ayları üzrə bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi, ö.i.m.d.n. %-lə

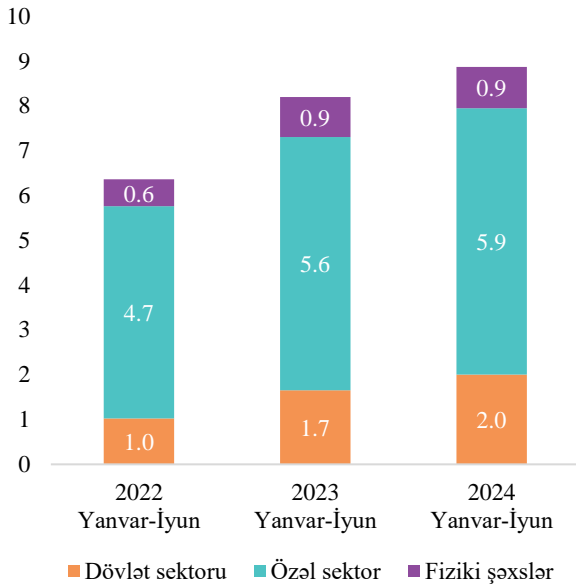
Mənbə: DGK

Hesabat dövründə qeyri neft-qaz sektoru üzrə ixrac 1.6 mlrd. ABŞ dolları dəyərində olmuşdur. İxrac edilən qeyri neft-qaz sektoruna aid malların siyahısında tərəvəz və meyvə məhsulları, plastmassa və ondan hazırlanan

məhsullar, kimya sənayesi məhsulları, pambıq lifi, alüminium və ondan hazırlanan məhsullar və elektrik enerjisi əsas paya sahibdir.

Ümumilikdə, 2024-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində ixracda əsas tərəfdaşlar İtaliya (36.4%), Türkiyə (15.5%), Hindistan (4.4%), Rusiya (4.3%) və Çexiya (3.8%) kimi ölkələr olmuşdur.

Qrafik 15. Sektorlar üzrə idxalın dinamikası, mlrd.\$

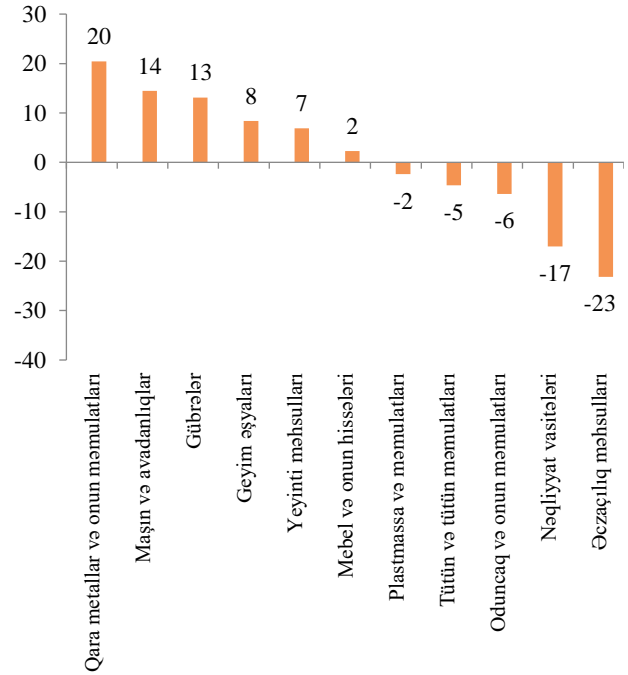

Mənbə: DGK

Hesabat dövründə əmtəə idxalı 8.9 mlrd. ABŞ dolları dəyərində olmuşdur. Cəmi əmtəə idxalında dövlət sektoru 22.6%, özəl sektor 67% və fiziki şəxslər 10.4% paya sahibdir.

2024-cü ilin I yarısında idxal edilən malların siyahısında maşın və avadanlıqlar, yeyinti məhsulları, nəqliyyat vasitələri, qara metallar, plastmassa, əczaçılıq məhsulları, oduncaq və ondan hazırlanan məmulatlar, geyim əşyaları, mebel və onun hissələri, tütün məhsulları və gübrələr üstünlük təşkil edir.

Qrafik 16. 2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında bəzi məhsullar üzrə idxalın dəyişimi ö.i.m.d.n. %-lə

Mənbə: DGK

İdxal olunmuş məhsulların 18.4%-i Çin, 18.2%-i Rusiya, 12.4%-i Türkiyə, 6.7%-i Avstraliya, 4.3%-i Almaniya, 3.2%-i İran, 3.1%-i ABŞ, 2.4%-i İtaliya, 2.3%-i Koreya Respublikası və 2.1%-i Türkmənistan kimi ölkələrin payına düşmüşdür.

İlkin rəqəmlərə əsasən 2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında ölkəyə daxil olan pul baratlarının həcmi pandemiyadan öncəki səviyyəni üstələməkdə davam etmişdir.

Hesabat dövründə ölkədə xarici müəssisə və təşkilatlar tərəfindən əsas

kapitala investisiya axınları davam etmişdir. DSK-nın məlumatına görə xarici maliyyə mənbələrindən əsas kapitala 1.5 mlrd. manat investisiya olmuşdur. Xarici mənbələrdən əsas kapitala yönəldilmiş investisiya ümumi vəsaitin dəyərinin 19.2%-ni təşkil etmişdir.

Xarici ölkələr və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən əsas kapitala yönəldilmiş vəsaitin 94.8%-i Birləşmiş Krallıq, ABŞ, Türkiyə, Yaponiya, İsveçrə, Rusiya, Norveç, İran, Hindistan, BƏƏ və Fransa sərmayədarlarına məxsus olmuşdur.

Qiymətləndirmələrə görə mövcud meyllərin davam etməsi halında 2024-cü ildə cari əməliyyatlar hesabının profisitli olacağı proqnozlaşdırılır. Ötən il olduğu kimi 2024-cü ildə də qlobal geosiyasi vəziyyət, əsas ixrac məhsulları üzrə dünya qiymətləri, ticarət tərəfdaşlarında makroiqtisadi durum, qeyri neft-qaz sektoru üzrə ixrac potensialı Azərbaycanın tədiyə balansına təsir göstərən əsas amillər olacaqdır.

2024-cü il yanvar-iyun aylarında ölkənin strateji valyuta ehtiyatları

beynəlxalq qəbul edilmiş kifayətlilik normalarını üstələməkdə davam etmişdir. 2024-cü ilin iyun ayının sonuna ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 37 aylıq mal və xidmət idxalına kifayət etmişdir (2024-cü ilin I rübü üzrə mal və xidmət idxalı götürülməklə). Strateji ehtiyatlar manatla pul kütləsini (M2) 3.4 dəfə üstələmişdir (01.07.2024 tarixinə olan M2 pul aqreqatı götürülməklə).

2.2. İqtisadi aktivlik

2024-cü ilin I yarısında ölkə iqtisadiyyatında artım davam etmişdir. Dövr ərzində iqtisadi artımın əsas mənbəyi qeyri neft-qaz sektoru olmuşdur.

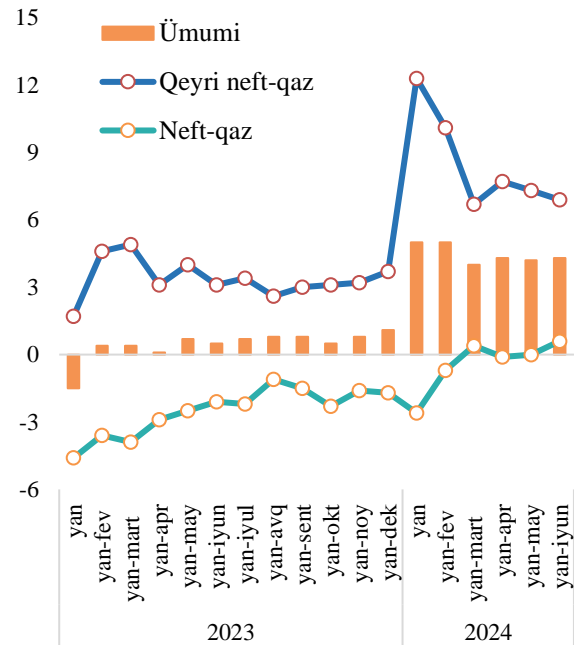
İqtisadi artım. DSK-nın məlumatına əsasən ÜDM 2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında ötən ilin eyni dövrünə nəzərən real ifadədə 4.3% artmış və nominal olaraq 59.5 mlrd. manat təşkil etmişdir. Adambaşına düşən ÜDM-in həcmi 5840.7 manat olmuşdur.

İqtisadiyyatın neft-qaz sektorunda əlavə dəyər 0.6% artmış və nominal olaraq 20.7 mlrd. manat təşkil etmişdir. Dövr ərzində 14.4 milyon ton əmtəlik xam neft, 19.1 milyard kub metr əmtəlik təbii qaz hasil olunmuşdur. Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə əmtəlik neft hasilatı 4.9% azalmış, əmtəlik qaz hasilatı isə 5.3% artmışdır.

2024-cü ilin ilk yarısında qeyri neft-qaz sektorunda əlavə dəyər ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən real ifadədə 6.9% artmış və nominal olaraq 38.8 mlrd. manat təşkil etmişdir. Sənayenin qeyri

neft-qaz seqmentində məhsul istehsalı 7.4% artmışdır.

Qrafik 17. İqtisadi artım, ö.i.m.d.n. %-lə

Mənbə: DSK

2024-cü ilin ötən dövrü ərzində kənd təsərrüfatında 0.2% artım qeydə alınmışdır. Heyvandarlıq məhsulları istehsalı 2.1% artmış, bitkiçilik məhsulları istehsalı isə 1.4% azalmışdır.

Xidmət sahələrində müşahidə edilən yüksək artım dinamikası davam etmişdir. 2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında nəqliyyat və anbar təsərrüfatı 15.4%, yük və sərnişin daşımaları isə müvafiq olaraq 4% və 8.2% artmışdır. Qeyri-dövlət sektoruna məxsus nəqliyyat

vasitələri ilə daşınmış yüklərin həcmi 5.5% artmış, daşınmış yüklərin ümumi həcmində bu sektorun xüsusi çəkisi 78% təşkil etmişdir.

Cədvəl 1. ÜDM-in sahələri üzrə real artım tempi, ö.i.m.d.n. %-lə

Sektorlar	2023 6 ay	2024 6 ay
Sənaye	-1.8%	0.9%
Tikinti	9.2%	18.4%
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	3.4%	0.2%
Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri	3.1%	3.3%
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	-11.2%	15.4%
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	32.6%	10.3%
İnformasiya və rabitə	12.9%	12.2%
Digər sahələr	1.8%	3.5%
Məhsula və idxala xalis vergilər	6.3%	8.3%

Mənbə: DSK

Dövr ərzində qeyri-neft-qaz sahələri arasında ən yüksək iqtisadi artım nümayiş etdirən sahələrdən biri tikinti sektoru olmuşdur. 2024-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nəzərən tikinti sektoru 18.4% artmışdır. Bu artımın əldə edilməsində işğaldan azad olunmuş ərazilərdə

quruculuq-bərpa işləri mühüm rol oynamışdır.

Dövr ərzində informasiya və rabitə sektorunda əlavə dəyər 2023-cü ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 12.2%, turizm və ictimai iaşə sektorunda isə 10.3% artmışdır.

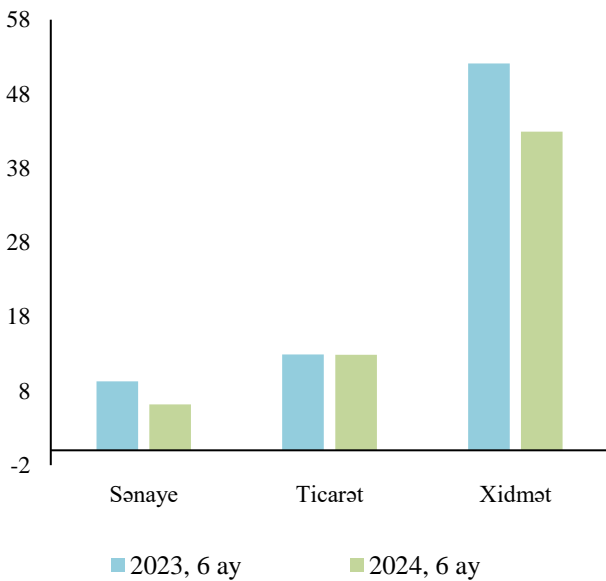
AMB tərəfindən real sektorun monitorinqi üzrə aparılan sorğunun nəticələri iqtisadi aktivliyin davam etdiyini təsdiqləyir. 2024-cü ilin 6 ayında Bİİ sahələr üzrə fərqli dinamika nümayiş etdirsə də, ümumilikdə müsbət zonada qərarlaşmışdır.

Qeyri-neft sənaye müəssisələri üzrə Bİİ I yarımillikdə müsbət zonada qalmışdır. Xüsusən də sənayenin kimya, maşınqayırma, tikinti və metallurgiya alt sektorlarında Bİİ yüksək olmuşdur.

Dövr ərzində ticarət üzrə Bİİ ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə eyni qalmışdır. Ticarətin elektrik məişət avadanlıqları və təsərrüfat malları alt sektorlarında daha yüksək, avtomobil sahəsində isə nisbətən aşağı inam indeksinin olduğu müşahidə edilməkdədir.

2024-cü ilin ötən dövründə xidmət sektoru üzrə Bİİ ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə bir qədər aşağı olsa da, ümumilikdə yüksək olaraq qalmaqdadır. Xidmət sektorunun bütün alt sektorlarında Bİİ müsbət zonada qərarlaşmışdır.

Qrafik 18. Biznes İnam İndeksi, 6 aylıq ortalama

Mənbə: RSM nəticələri əsasında AMB-nin hesablamaları¹

Məşğulluq. 2024-cü ilin 1 iyul tarixinə ölkədə iqtisadi fəal əhalinin sayı 5280.6 min nəfər, məşğul əhalinin sayı isə 4996.5 min nəfər təşkil etmişdir.

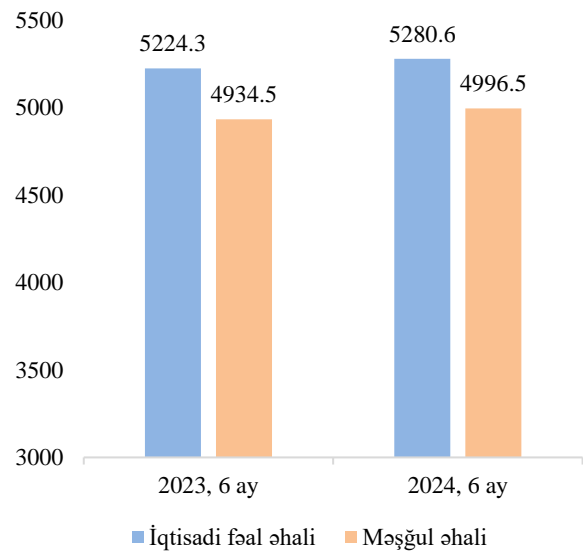
¹ Sənaye Bİİ = (məhsul istehsalı – hazır məhsul ehtiyatı + istehsal gözləntiləri)/3

Xidmət Bİİ = (biznes şəraiti + faktiki tələb + tələb gözləntisi)/3

Ticarət Bİİ = (faktiki satış – mal ehtiyatlarının dəyişməsi + satış üzrə gözləntilər)/3

Muzdlu çalışan işçilərin sayı 2024-cü ilin iyun ayının 1-nə 1749.4 min nəfər olmuşdur. O cümlədən, iqtisadiyyatın dövlət sektorunda işləyənlərin sayı 893.1 min nəfər, qeyri-dövlət sektorunda isə 856.3 min nəfər təşkil etmişdir.

Qrafik 19. İqtisadi fəal əhalinin sayı, min nəfərlə

Mənbə: DSK

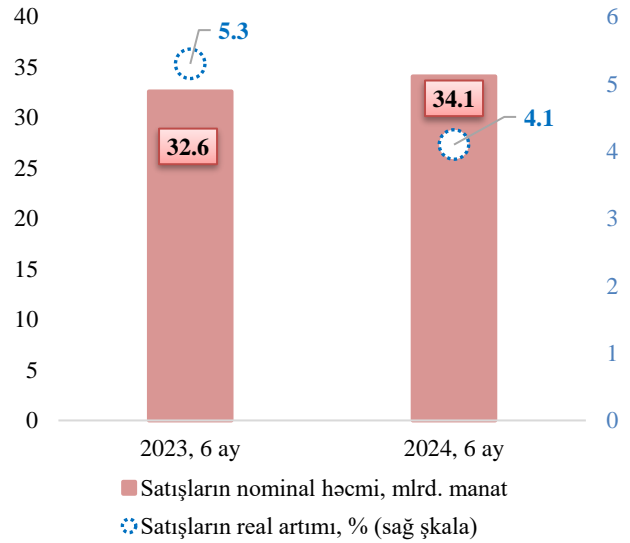
2024-cü ilin 1 iyul tarixinə ölkədə qeydiyyatda alınmış işsiz şəxslərin sayı 213.6 min nəfər olmuş, onların 44.5%-ni qadınlar təşkil etmişdir. 2024-cü ilin 6 ayında işsiz şəxslərin sayı ötən ilin sonu ilə müqayisədə 1.8% azalmışdır.

AMB tərəfindən real sektorun monitorinqi üzrə aparılan sorğunun nəticələri göstərir ki, 2024-cü ilin ilk yarısında iqtisadi subyektlərin məşğulluq gözləntiləri ötən ilin müvafiq dövrünün orta göstəriciləri ilə müqayisədə ticarət və xidmət sektorlarında yüksək olaraq qalmaqdadır.

Məcmu tələb. 2024-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində məcmu daxili tələb amilləri iqtisadi aktivliyi dəstəkləmişdir.

Məcmu tələbin genişlənməsində başlıca rol istehlak tələbi oynamışdır. İlin ötən dövrü ərzində istehlakçıların tələbatlarının ödənilməsi məqsədilə bazarda satılmış əmtəə və xidmətlərin həcmi ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 4.1% artaraq 34.1 mlrd. manat olmuşdur. Bir istehlakçı orta hesabla ayda 557.9 manat və ya ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 22.4 manat çox vəsait xərcləmişdir.

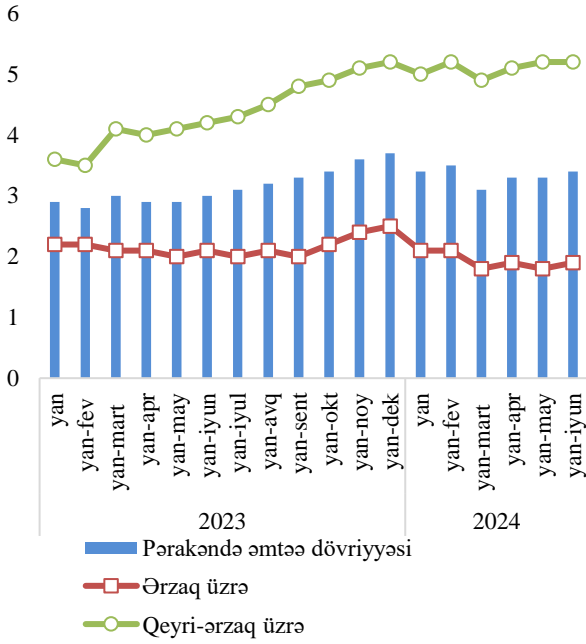
Qrafik 20. İstehlak bazarında satışların həcmnin dəyişimi

Mənbə: DSK

2024-cü ilin ilk 6 ayı ərzində pərakəndə ticarət dövriyyəsi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 3.4% artaraq 27.3 mlrd. manat təşkil etmişdir. Ərzaq məhsulları, içkilər və tütün məmulatları üzrə pərakəndə əmtəə dövriyyəsi 1.9%, qeyri-ərzaq məhsulları üzrə isə 5.2% artmışdır.

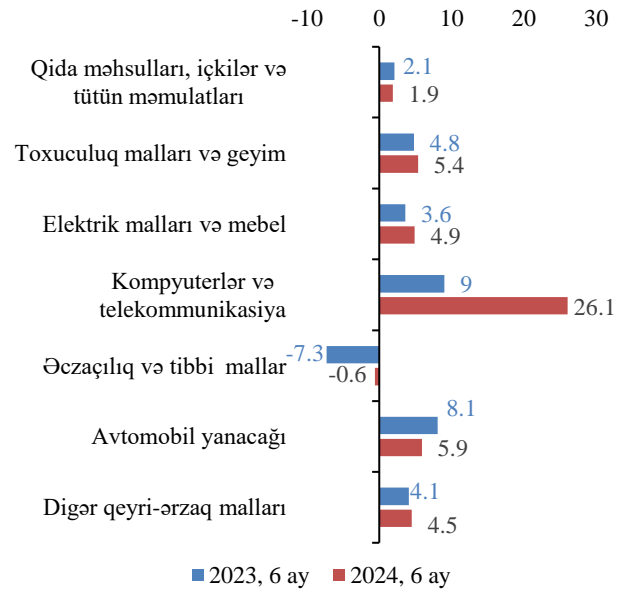
Qrafik 21. Pərakəndə ticarət dövriyyəsinin artımı, ö.i.m.d.n. %-lə

Mənbə: DSK

İstehlakçıların pərakəndə ticarət şəbəkəsində əczaçılıq üzrə xərcləri 2023-cü ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə azalmış, digər istiqamətlər üzrə xərcləri isə ilk 6 ayda artmışdır. Həmçinin qida məhsulları, içki və tütün məmulatları və avtomobil yanacağı üzrə xərclərin artım tempi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə bir az zəifləmişdir.

Qrafik 22. Ticarət dövriyyəsinə xərc istiqamətləri üzrə artım, %-lə

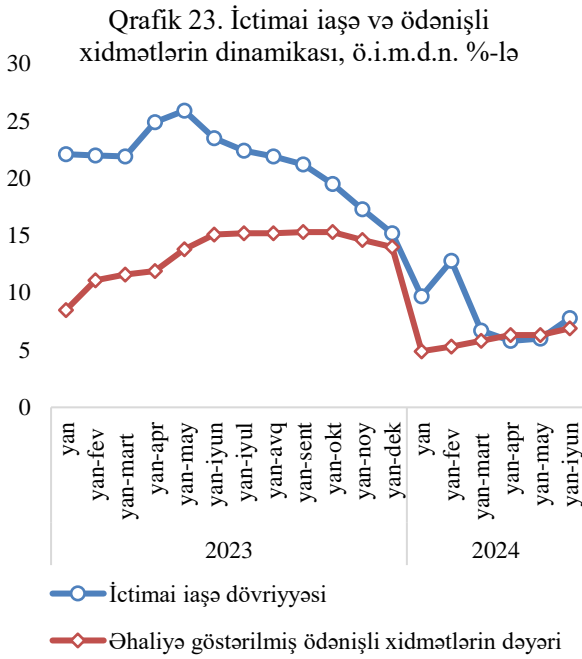

Mənbə: DSK

2024-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində hər bir istehlakçı pərakəndə ticarət müəssisələrində orta hesabla ayda 445.7 manat və ya 2023-cü ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 3.1% çox vəsait xərcləmişdir. Bunun da 55.2%-i qida məhsulları, içki və tütün məmulatlarının alınmasına sərf edilmişdir.

Hesabat dövrü ərzində ictimai iaşə dövriyyəsi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 7.8% artmışdır. Həmçinin dövr ərzində əhaliyə göstərilən ödənişli xidmətlərin dəyəri ötən ilin eyni dövrünə nəzərən real ifadədə 6.9%

artaraq 5.8 mlrd. manat təşkil etmişdir. 2024-cü ilin I yarımilliyi ərzində orta hesabla adambaşına düşən pullu xidmət istehlakı ötən ilin eyni dövrünə nəzərən nominal ifadədə 47 manat artmış və 572.4 manat təşkil etmişdir.

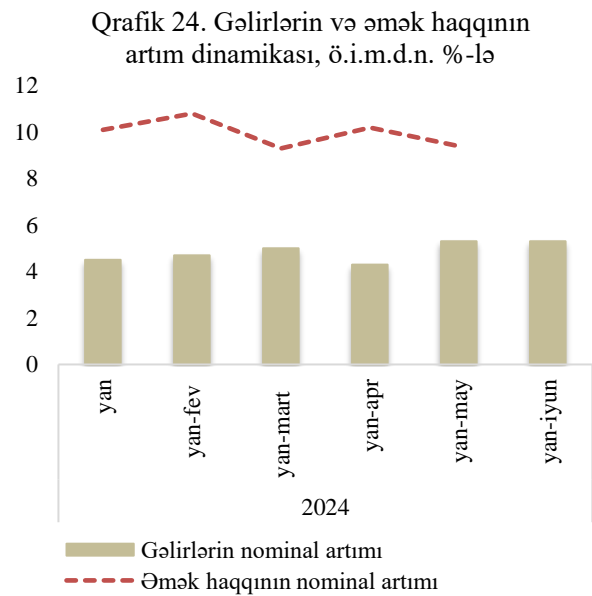

Mənbə: DSK

İstehlak tələbinin artımını şərtləndirən əsas amillərdən biri də ilk 6 ay ərzində əhali gəlirlərinin həm real, həm də nominal olaraq artımı olmuşdur.

DSK-nın məlumatlarına əsasən 2024-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində əhalinin pul gəlirləri ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən nominal olaraq 5.3% artaraq 39.9 mlrd. manat olmuşdur. O

cümlədən, adambaşına düşən pul gəlirləri 3913.5 manat təşkil etmişdir. Əhalinin sərəncamında qalan gəlirlər 5.1% artaraq 35.1 mlrd. manata çatmışdır. Yanvar-may ayları ərzində ölkə iqtisadiyyatında muzdlarla çalışan işçilərin orta aylıq nominal əməkhaqqı ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 9.4% artaraq 1003.3 manat təşkil etmişdir.

Mənbə: DSK

İstehlak tələbinə kreditlərin dinamikası da təsir göstərmişdir. Ev təsərrüfatlarına verilən kreditlərin həcmi I yarımilliyin sonuna ilin əvvəlinə nəzərən 9.4% artmışdır.

Dövlət xərcləri daxili tələbin dəstəklənməsində əhəmiyyətli rol

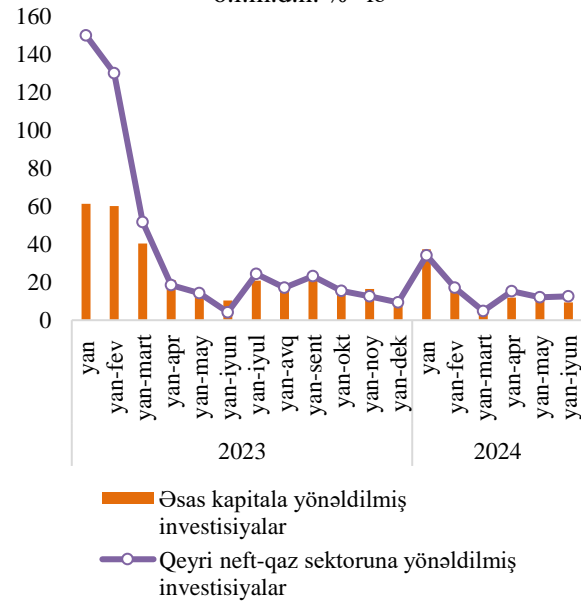
oynamışdır. Dövlət büdcəsinin xərcləri 16.1 mlrd. manat və ya təsdiq olunmuş proqnoza qarşı 16.7% çox icra olunmuşdur. 2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında dövlət büdcəsi xərclərinin 9833.8 mln. manatı və ya 61.3%-i cari xərclərə, 4948 mln. manatı və ya 30.8%-i əsaslı xərclərə, 1270.3 mln. manatı və ya 7.9%-i dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərə yönəldilmişdir.²

Hesabat dövründə istehlak tələbi ilə yanaşı investisiya tələbi də müsbət dinamikasını davam etdirmişdir. DSK-nın məlumatlarına əsasən cari ilin ilk yarısında ölkə iqtisadiyyatında əsas kapitalla qoyulmuş vəsaitin həcmi 2023-cü ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 9.4% artmış və 8 mlrd. manat təşkil etmişdir. Bundan neft-qaz sektoruna yönəldilən vəsaitin həcmi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən real ifadədə 4.5%, qeyri neft-qaz sektoruna yönəldilən vəsaitin həcmi isə 12.6% artmışdır.

Qeyri neft-qaz sektorunun inkişafına yönəldilən 5 mlrd. manatlıq

vəsaitin 357.1 mln. manatı və ya ümumi sərmayənin 4.5%-i qeyri neft-qaz sənayesində istifadə edilmişdir. Cəmi investisiya qoyuluşlarının 56.5%-i dövlət, 43.5%-i isə qeyri-dövlət sektorunun payına düşmüşdür.

Qrafik 25. İntestisiyaların dinamikası, ö.i.m.d.n. %-lə

Mənbə: DSK

Əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyaların 80.8%-i daxili mənbələr, 19.2%-i isə xarici mənbələr hesabına formalaşmışdır. Əsas kapitalla yönəldilmiş sərmayənin ümumi həcmində müəssisə və təşkilatların öz vəsaitləri (56.9%) üstünlük təşkil etmişdir.

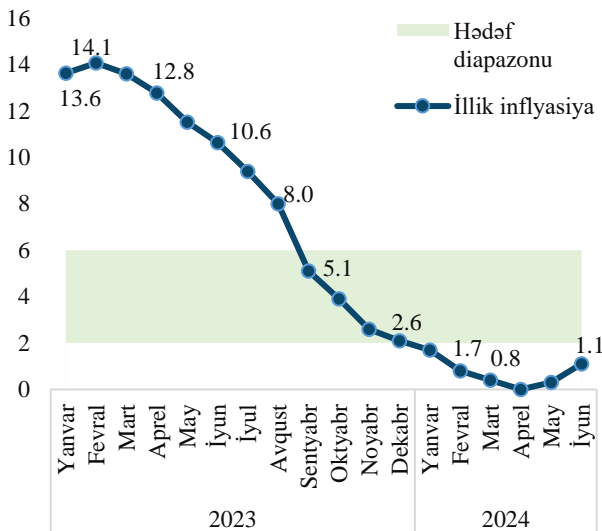
² <https://www.maliyye.gov.az>

2.3. İnflyasiya prosesləri

2024-cü ilin 6 ayında illik inflyasiya hədəf diapazonunun altında formalaşmışdır. Həm xarici, həm də daxili amillər inflyasiya tempinin azalmasına şərait yaratmışdır.

İstehlak Qiymətləri İndeksi. DSK-nın məlumatına əsasən 2024-cü ilin iyun ayında illik inflyasiya (2024-cü ilin iyun ayının 2023-cü ilin iyun ayına nəzərən) 1.1% təşkil etmişdir. Orta illik inflyasiya (2024-cü ilin yanvar-iyunu 2023-cü ilin yanvar-iyununa nəzərən) isə 0.7% olmuşdur.

Qrafik 26. İllik inflyasiya, %-lə

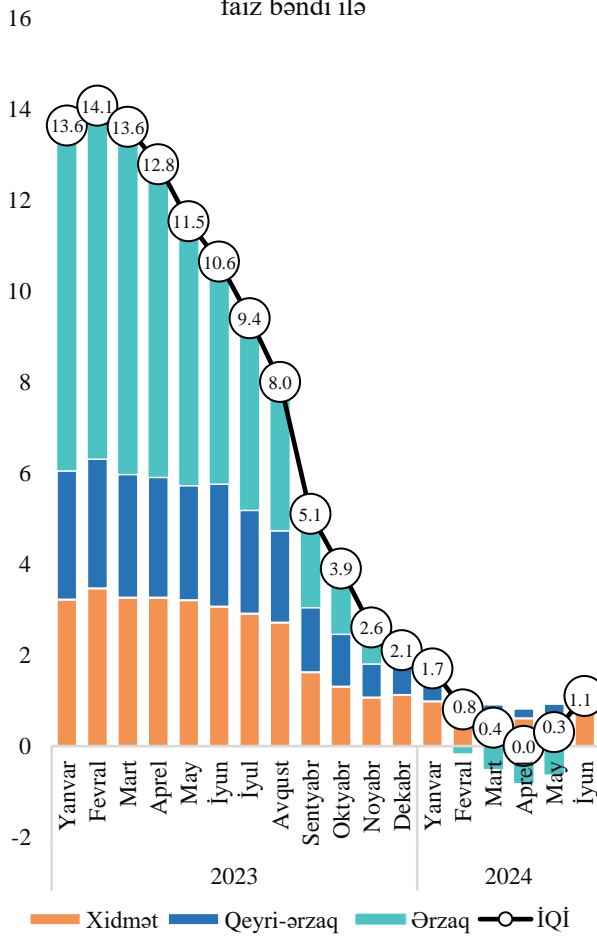

Mənbə: DSK

Ərzaq məhsulları üzrə 2024-cü ilin iyununda müşahidə olunan illik inflyasiya 0.2% olduğu halda orta illik ərzaq qiymətlərində 0.6% deflyasiya müşahidə edilmişdir. Qeyri-ərzaq məhsulları iyun ayında ötən ilin müvafiq ayına nəzərən 1% bahalaşmışdır. Orta illik qeyri-ərzaq məhsulları üzrə inflyasiya isə 1.2% təşkil etmişdir. İyun ayında illik və orta illik xidmət inflyasiyası 2.4% təşkil etmişdir.

Ötən ilin iyun ayı ilə müqayisədə illik inflyasiya 9.5 faiz bəndi azalmışdır. Bu azalmanın 4.8 faiz bəndi ərzaq, 2.4 faiz bəndi qeyri-ərzaq, 2.3 faiz bəndi isə xidmət inflyasiyasının artım tempinin azalması hesabına olmuşdur.

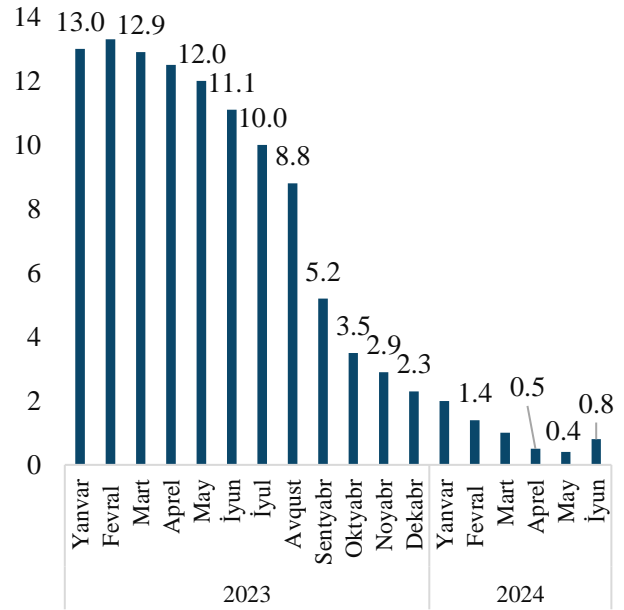
Qrafik 27. İQİ komponentlərinin töhfəsi, faiz bəndi ilə

Mənbə: DSK, AMB

Tənzimlənən qiymətlərin, həmçinin mövsümi xarakterli kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymət dəyişimi nəzərə alınmadan hesablanan illik baza inflyasiyası iyunda 0.8% təşkil etmişdir. Orta illik baza inflyasiya isə 2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında 1% olmuşdur.

Qrafik 28. İllik baza inflyasiyanın dəyişimi, %-lə

Mənbə: DSK

İnflyasiyanın xarici fonu dəyişkən olmuşdur. Dünya Bankının 2024-cü il iyun məlumatına əsasən əmtəə qiymətləri indeksi, o cümlədən, qeyri-enerji qiymətləri indeksi illik əsasda artmışdır. FAO-nun məlumatına görə isə iyunda ərzaq qiymətləri indeksində illik əsasda azalma qeydə alınmışdır. Manatın nominal effektiv məzənnəsinin (2024-cü ilin 6 ayında 3%) bahalaşması idxal inflyasiyasının azalmasına əlavə töhfə vermişdir.

Tərəfdaş ölkələrdə inflyasiyanın və dünya bazarında əmtəə qiymətlərinin

dəyişkənliyi başlıca xarici inflyasiya riski olaraq qalır. Aparıcı iqtisadiyyatlarda monetar şəraitin sərt olaraq qalması isə global inflyasiyanı azaldacaq amildir. Ümumilikdə, inflyasiyanın artırıcı və azaldıcı riskləri bir-birini tarazlaşdırır. Mövcud şərtlərin dəyişməz qalacağı təqdirdə 2024-cü və 2025-ci illərdə illik inflyasiyanın hədəf daxilində ($4\pm 2\%$) olacağı gözlənilir.

İstehsalçı qiymətləri indeksi.

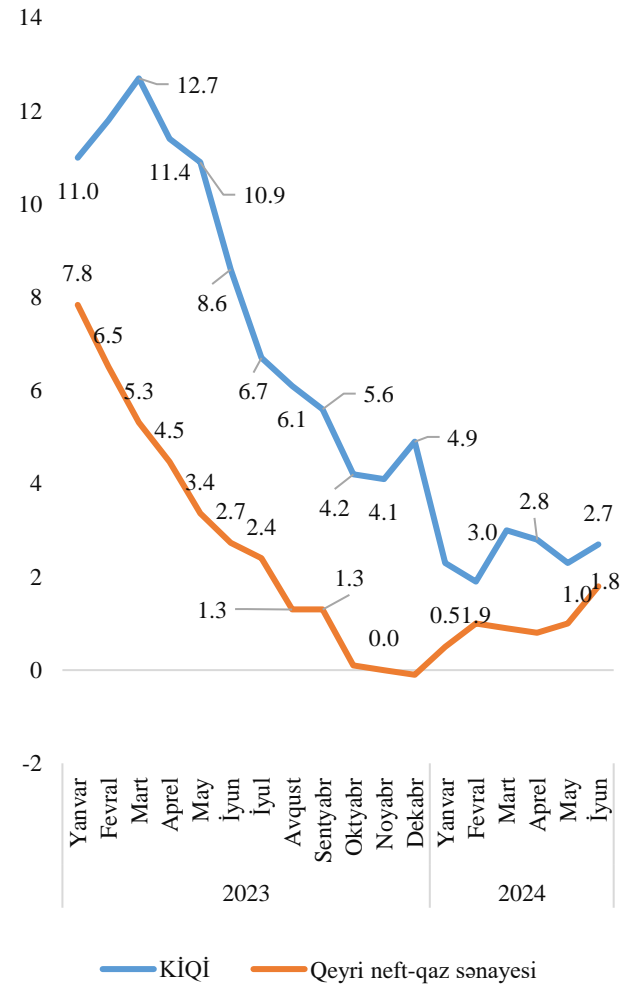
DSK-nın məlumatına əsasən iyun ayında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçı qiymətlərində illik 2.7%, o cümlədən bitkiçilik məhsullarının qiymətində 0.7%, heyvandarlıq məhsullarının qiymətində isə illik 4.5% artım müşahidə olunmuşdur.

2024-cü ilin iyun ayında sənaye məhsullarının istehsalçı qiymətləri indeksi illik 9.8% artmışdır. İstehsalçı qiymətləri indeksi neft-qaz sənayesi məhsulları üzrə 11.8%, qeyri neft-qaz sənayesi məhsulları üzrə isə 1.8% artmışdır.

Emal sənayesi üzrə istehsalçı qiymətləri indeksi iyun ayında illik 4.6% artmışdır. Emal sənayesindəki qida

məhsullarının istehsalı üzrə illik qiymət indeksi 0.6% artmışdır.

Qrafik 29. İstehsalçı qiymətləri indeksinin illik dəyişimi, %-lə

Mənbə: DSK

2024-cü ilin iyun ayında nəqliyyat və anbar xidmətlərinin qiymətləri illik 3.9% azalmışdır. Nəqliyyatda yükdaşımaların qiyməti 5.4%, sərnişindaşıma qiyməti isə 3.1% azalmışdır. Sərnişindaşıma üzrə istehsalçı qiymətlərindəki azalma hava

nəqliyyatı ilə xarici sərnişindəşimada istehsalçı qiymətlərinin azalması ilə (14.7%) bağlıdır.

İyun ayında poçt və kuryer xidmətlərinin qiymət indeksi illik 0.6% artmışdır. Rabitə xidmətlərinin qiymət indeksi iyun ayında illik 0.3%, reklam xidmətlərinin qiymət indeksi 3.3% artmış, informasiya və kommunikasiya texnologiyaları xidmətlərinin qiymət indeksi isə 0.8% azalmışdır.

Mənzil qiymətləri indeksi.

DSK-nın məlumatına əsasən 2024-cü ilin II rübündə mənzil bazarında qiymət indeksi 2024-cü ilin I rübünə nəzərən 2.2% artmışdır.

İlkin mənzil bazarında qiymət indeksi 3.3%, təkrar mənzil bazarında qiymət indeksi isə 2.2% yüksəlmişdir. 2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında 2023-cü ilin yanvar-iyun ayları ilə müqayisədə qiymət indeksi ümumilikdə mənzil bazarında 8.6%, ilkin mənzil bazarında 8.9%, təkrar mənzil bazarında isə 8.6% artmışdır. 2024-cü ilin II rübündə mənzil bazarında qiymət indeksi 2023-cü ilin II rübünə nəzərən 9.2%, o cümlədən, ilkin

mənzil bazarında 10.3%, təkrar mənzil bazarında 9.2% bahalaşmışdır.

III. MONETAR ŞƏRAİT

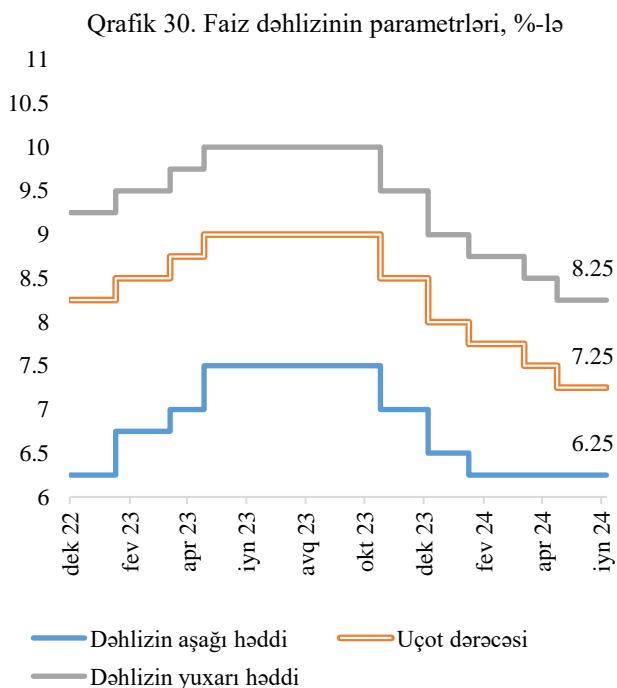
3.1. Pul siyasəti qərarları və alətləri

2024-cü ilin I yarısında pul siyasəti monetar şərait vasitəsilə inflyasiya proseslərinin tənzimlənməsinə yönəldilmişdir. Hesabat dövründə inflyasiyaya təsir imkanlarının artırılması istiqamətində işlər davam etdirilmişdir. Pul siyasəti alətləri pul siyasətindən kənar olan avtonom amillərin monetar şəraitə təsirlərinin neytrallaşdırılmasına xidmət etmişdir. Alətlər maliyyə bazarlarında gedən proseslər və bank sisteminin likvidlik mövqeyində dəyişikliklər nəzərə alınmaqla tətbiq edilmişdir.

2024-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində Mərkəzi Bankın əməliyyatları üzrə faiz dəhlizinin parametrlərinə dair qərarlar inflyasiya amillərinin dinamikası, pul siyasətindən kənar amillərin monetar şəraitə və məcmu tələbə təsiri, eləcə də maliyyə bazarlarının müxtəlif seqmentlərində gedən proseslər nəzərə alınmaqla qəbul edilmişdir.

Mərkəzi Bankın İdarə Heyəti 2024-cü ilin 6 ayında faiz dəhlizinin parametrlərini 4 dəfə müzakirə etmişdir. Pul siyasətinə həsr edilmiş ilk 3 iclasda uçot dərəcəsinin 8%-dən 7.25%-ə, faiz dəhlizinin yuxarı həddinin 9%-dən 8.25%-ə, faiz dəhlizinin aşağı həddinin isə 6.5%-dən 6.25%-ə endirilməsi ilə bağlı qərarlar qəbul edilmiş, son iclasda isə faiz dəhlizinin parametrləri dəyişməz saxlanılmışdır. Mərkəzi Bank faiz dərəcələri ilə bağlı qərarları öncədən elan edilmiş qrafiklə press-revizlər vasitəsilə müvafiq analitik şərhlərlə ictimaiyyətə açıqlamışdır.

Qərarlar verilərkən faizlərin banklararası pul bazarındakı faizlərə təsir miqyası, eləcə də Azərbaycanda pul siyasətinin ötürücülüyünün xüsusiyyətləri nəzərə alınmışdır.

Mənbə: AMB

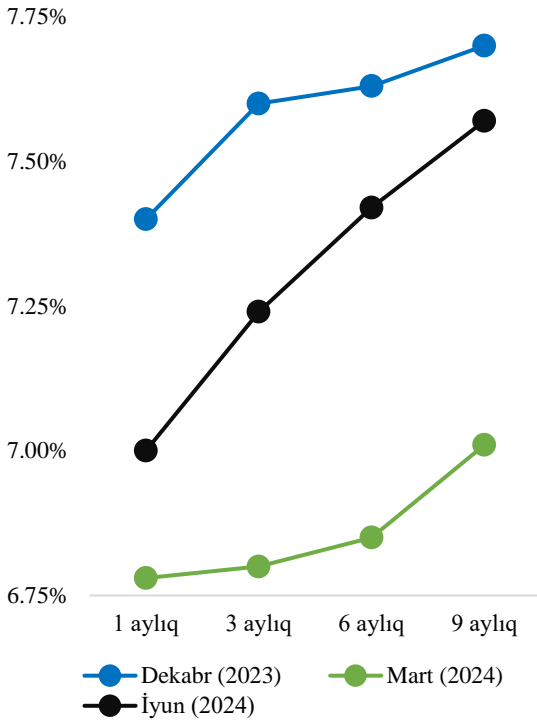
Mərkəzi Bank hesabat dövrü ərzində likvidliyin idarə olunması məqsədilə müxtəlif müddətli monetar əməliyyatlarını davam etdirmişdir. Banklar tərəfindən alətlər arasında Mərkəzi Bankın sterilizasiya alətlərinə, xüsusən də sterilizasiya yönümlü daimi imkanlar alətinə tələbat daha yüksək olmuşdur. Ümumən, yanvar-iyun aylarında 1 günlük depozit daimi imkan əməliyyatlarının orta günlük həcmi 770 mln. manat olmuşdur. 2024-cü ilin I rübü ilə müqayisədə II rüb ərzində bu alətə tələbat aşağı olmuşdur. Hər əməliyyat

günü 1 günlük depozit əməliyyatlarında ortalama 16 bank iştirak etmişdir.

Bununla yanaşı, dövr ərzində açıq bazar əməliyyatları qismində sterilizasiya məqsədilə 28 günlük (1 ay), 84 günlük (3 ay), 168 günlük (6 ay) və 252 günlük (9 ay) notların yerləşdirilməsi üzrə müntəzəm hərraclər davam etdirilmişdir. Ümumilikdə, Mərkəzi Bank yarımillik ərzində müxtəlif müddətli 59 not hərracı keçirmişdir. Notların yerləşdirilməsi üzrə hərraclarda ümumən tələbin təklifi üstələməsi müşahidə olunmuşdur. 2024-cü ilin iyun ayının sonuna notlar vasitəsilə sterilizasiya olunmuş vəsaitin toplam qalığı 948.4 mln. manat təşkil etmişdir ki, bu da 2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə 28% azdır.

Son hərraclarda formalaşan gəlirlilik 28 günlük notlar üzrə 6.98%, 84 günlük notlar üzrə 7.2%, 168 günlük notlar üzrə 7.4%, 252 günlük notlar üzrə isə 7.52% olmuşdur.

Qrafik 31. Notların gəlirlilik səviyyəsinin dinamikası

Mənbə: AMB

2024-cü ilin I yarımilliyində banklararası pul bazarında faizləri tənzimləmək, avtonom amillərin təsirlərini operativ şəkildə məhdudlaşdırmaq üçün sterilizasiya məqsədli 7 günlük 18 repo əməliyyatı keçirilmişdir. Bu alət üzrə son hərracda formalaşan gəlirlilik 6.93% olmuşdur. Hesabat dövrünün sonuna repo əməliyyatlarının qalığı 15 mln. manat olmuşdur.

Hesabat dövrü ərzində pul siyasəti alətlərinin kəmiyyət parametrləri

likvidliyin monitorinqi və proqnozlaşdırılması əsasında müəyyən edilmişdir. Açıq bazar əməliyyatlarının kəmiyyət parametrlərinin müəyyən olunması zamanı likvidliyə təsir edən avtonom və qeyri-avtonom faktorlar nəzərə alınmışdır. Likvidliyin monitorinqi və proqnozlaşdırılması sistemi hesabat dövründə beynəlxalq təşkilatların tövsiyələri nəzərə alınmaqla təkmilləşdirilmişdir.

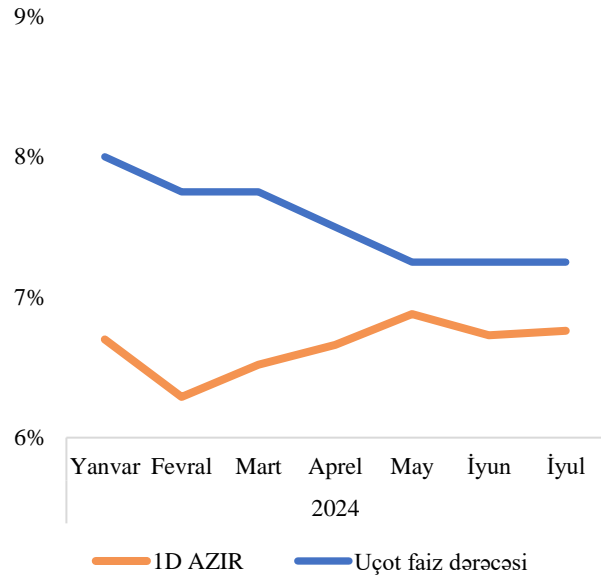
Sterilizasiya əməliyyatları ilə yanaşı, hesabat dövründə bankların likvidliyə olan ehtiyacının qarşılınması məqsədilə 1 günlük daimi imkan qismində əks-repo əməliyyatları da keçirilmişdir. I yarımillikdə bu əməliyyatların orta günlük həcmi 85.8 mln.manat (yalnız əməliyyat günləri götürülməklə) olmuşdur.

Pul bazarında faizlər hesabat dövrü ərzində faiz dəhlizinin dəyişiminə reaksiya verməkdə davam etmişdir. Belə ki, 2024-cü ilin iyun ayında banklararası təminatlı pul bazarında 1-3 günlük əməliyyatlar üzrə orta faiz dərəcəsi (1D AZIR) 6.73% təşkil etməklə dəhliz

daxilində formalaşmışdır. 1D AZIR indeksi ilə uçot faiz dərəcəsi arasındakı spredin azalması müşahidə edilmişdir. Təhlillər göstərir ki, müəyyən bank qrupları üzrə banklararası faizlərlə hüquqi şəxslərin manatla depozitləri üzrə faizlər eyni istiqamətdə dəyişir. Qeyd olunanlar pul siyasəti qərarlarının faiz kanalı ilə ötürücülüğünün yaxşılaşdığını göstərir.

1 aprel 2024-cü ildən Mərkəzi Bankın rəsmi internet sahifəsinin müvafiq bölməsində AZIR indekslərinin yeni formatda yayımlanmasına başlanılmışdır. 1D AZIR indeksinin müqayisəli təhlili üçün müvafiq bölmədə onun dinamikası, ötən ayın və ilin sonundan bəri dəyişimi, eləcə də son 1 ildə maksimal və minimal həcm və faiz göstəriciləri kimi analitik məlumatlar gündəlik əsasda yer almışdır.

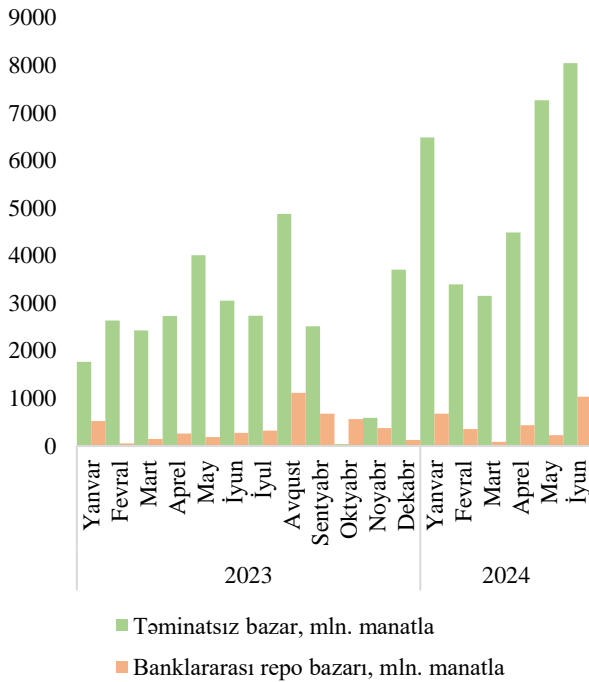
Qrafik 32. 1D AZIR indeksinin dinamikası

Mənbə: AMB

2024-cü ilin yanvar-iyun ayları ərzində “Blumberq” ticarət sistemində təminatlı əməliyyatlar üçün yaradılmış platformada banklar arasında 32.8 mlrd. manat məbləğində 1389 ədəd əqd bağlanmışdır. Bu əməliyyatların 95%-i 1-3 günlük olmuşdur. Banklararası repo bazarında isə 2.8 mlrd. manat həcmində 326 əqd bağlanmışdır. Bu əqdlərin 58%-i 6-8 günlük əməliyyatlar olmuşdur. Dövr ərzində banklararası repo əməliyyatlarının 9.5%-i Mərkəzi Bankın notları əsasında bağlanmışdır. Hər iki sektorda bağlanmış əməliyyatlar ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2 dəfə artmışdır.

Qrafik 33. Banklararası pul bazarında əməliyyatların həcmi

Mənbə: AMB

Cari ilin I yarımilliyində məcburi ehtiyat normalarının ortalama rejimdə tətbiqinin davam etdirilməsi banklar tərəfindən likvidliyin çevik və effektiv idarə edilməsinə müsbət təsir göstərən amillərdən biri olmuşdur. Aparılmış monitorinqlərin nəticələrinə əsasən hesabat dövrü üzrə bütün aylarda bankların hər iki valyutada Mərkəzi Bankdakı müxbir hesablarının toplam qalıqları dövr üçün məcburi ehtiyat kimi saxlanmalı olan cəmi vəsaitlərin həcmi üstələmişdir.

Dövr ərzində Mərkəzi Bankın həyata keçirdiyi pul siyasəti banklar tərəfindən likvidliyin daha effektiv idarə olunmasına, banklararası bazardakı aktivliyə və faiz ötürücülüğünün güclənməsinə müsbət təsir etmişdir.

Növbəti dövrlərdə də ölkədaxili və qlobal vəziyyətdən asılı olaraq Mərkəzi Bankın pul siyasəti alətlərindən adekvat istifadə ediləcəkdir. Alətlərin kəmiyyət parametrlərinə və durasiyasına dair qərarlar bank sisteminin likvidlik mövqeyinin müntəzəm qiymətləndirilməsindən asılı olaraq operativ şəkildə veriləcəkdir. Həmçinin qarşıdakı dövrlərdə də əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi davam etdiriləcəkdir.

3.2. Pul təklifi

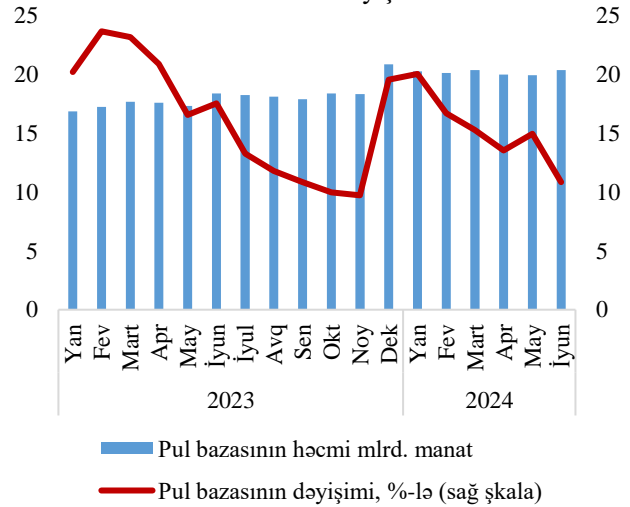
2024-cü ilin I yarısında pul təklifi iqtisadiyyatın tələbinə uyğun olaraq idarə edilmişdir. İlin əvvəlindən profisitli büdcə şəraitində hökumət hesabları qalığının artması pul bazasına azaldıcı təsir etmişdir.

Hesabat dövründə manatla pul bazası 2.3% azalaraq 20.4 mlrd. manat təşkil etmişdir. Dövr ərzində pul bazasının azalmasına təsir edən əsas amil hökumət hesabları qalığının dəyişimi olmuşdur.

Dövr ərzində manatla pul bazasının struktur elementi olan dövriyyədəki nağd pulun həcmi³ 0.4%, manatla müxbir hesabların qalığı isə 10.4% azalmışdır.

Manatla pul multiplikatoru (manatla geniş mənada pul kütləsinin manatla pul bazasına nisbəti) ilin əvvəlinə nisbətən 1.6% artaraq 1.72 təşkil etmişdir.

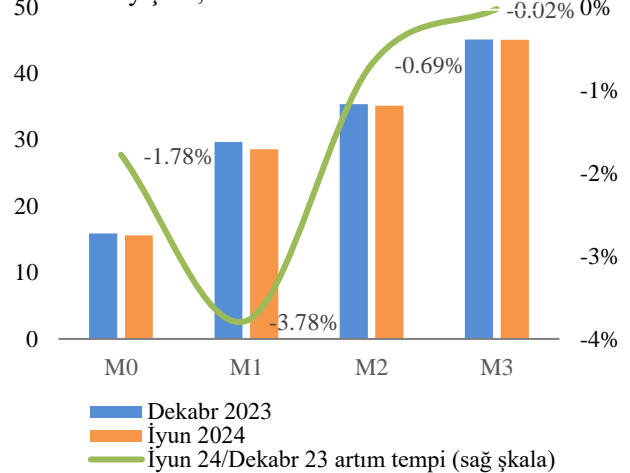
Qrafik 34. Pul bazasının həmi və ö.i.m.d.n. dəyişimi

Mənbə:AMB

Manatla geniş pul kütləsi (M2) dövr ərzində 0.7% azalaraq 35.1 mlrd. manat təşkil etmişdir. Geniş pul kütləsi (M3) əhəmiyyətli dəyişməyərək 45.1 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 35. Pul aqreqatlarının həmi və dəyişimi, mlrd. manat

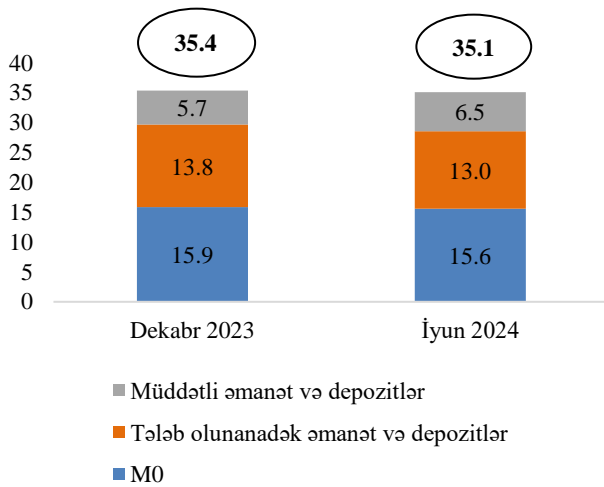

Mənbə:AMB

³ bank sistemindən kənarında nağd pul, bankların kassalarında və bankomatlarda olan pullar

Dövr ərzində M2 pul aqreqatının struktur elementləri müxtəlif istiqamətdə dəyişmişdir. M0 nağd pul kütləsi 1.8%, tələb olunanadək əmanət və depozitlər 6.1% azalmış, müddətli əmanət və depozitlər isə 15.4% artmışdır.

Qrafik 36. Manatla geniş mənada pul kütləsinin tərkibi, mlrd. manatla

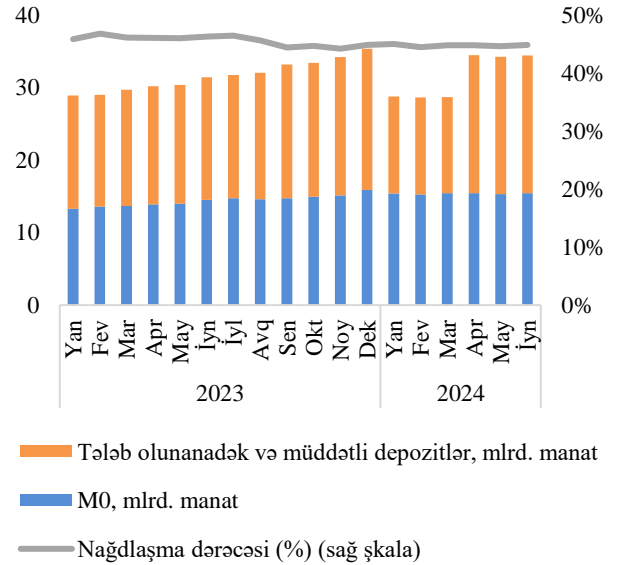
Mənbə: AMB

Nağd pulun (M0) manatla geniş pul kütləsində (M2) xüsusi çəkisi ilin əvvəlinə nəzərən demək olar ki, sabit qalmışdır.

2024-cü ilin I yarısında xarici valyutada əmanət və depozitlərin həcmi 9.9 mlrd. manat ekvivalentində olmuş və onun cəmi əmanət və depozitlərdə xüsusi çəkisi 33.7% təşkil etmişdir. Xarici valyutada əmanət və depozitlərin M3 pul

aqreqatında xüsusi çəkisi isə dövrün sonuna 22% təşkil etmişdir.

Qrafik 37. Nağdlaşma (M0/M2)

Mənbə: AMB

Hüquqi şəxslərin depozitlərində xarici valyutanın payı dövrün sonuna 42.6%, fiziki şəxslərin əmanətlərinin dollarlaşma səviyyəsi isə 33.9% təşkil etmişdir. Qeyri-rezident fiziki şəxslərin əmanətləri çıxılmaqla ev təsərrüfatlarının əmanətlərinin dollarlaşması dövrün sonuna 30.3% olmuşdur.

Mərkəzi Bank 2024-cü ilin qalan dövrü üzrə də pul təklifinin daha effektiv idarə edilməsi və pul siyasətinin əməliyyat çərçivəsinə uyğun dəyişimini təmin etmək üçün sərəncamındakı alətlərdən adekvat istifadə edəcəkdir.

3.3. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi

2024-cü ilin 6 ayında manatın xarici valyutalara qarşı məzənnəsi valyuta bazarında tələb-təklif nisbətindən asılı olaraq formalaşmışdır. Tədiyə balansının profitli olması qiymət sabitliyinin əsas lövbəri olan məzənnə sabitliyini dəstəkləmişdir.

2024-cü ilin 6 ayında nağdsız valyuta bazarında aparılmış əməliyyatların həcmi 17.8 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində⁴ olmuşdur.

Nağdsız valyuta əməliyyatlarının 81%-i ABŞ dollarında, 19%-i isə digər valyutalarda aparılmışdır. Valyuta əməliyyatlarının 28%-i banklararası valyuta bazarında (BVB), 72%-i isə bankdaxili valyuta bazarında (BDVB) həyata keçirilmişdir.

Hesabat dövründə BVB-də əməliyyatların həcmi 4.9 mlrd. ABŞ dolları (ARDNF-in və Mərkəzi Bankın əməliyyatları daxil olmaqla) ekvivalentində olmuşdur. Bu seqmentdə əməliyyatların 98%-i ABŞ dollarında

aparılmışdır. BVB-də valyuta əməliyyatları üzrə dövriyyə əsasən “Blumberq” platformasında aparılan əməliyyatlar hesabına formalaşmışdır.

BDVB-də valyuta əməliyyatlarının həcmi 12.9 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində olmuşdur ki, bunun da 74%-ni ABŞ dolları ilə aparılan əməliyyatlar təşkil etmişdir. BDVB-də valyuta əməliyyatlarının 92%-i hüquqi şəxslərlə aparılan valyuta əməliyyatlarının payına düşmüşdür.

Banklar tərəfindən nağd xarici valyutanın alqı-satqısı üzrə aparılmış əməliyyatların həcmi 2.4 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində olmuşdur. Bunun 87.5%-ni ABŞ dolları ilə aparılmış əməliyyatlar təşkil etmişdir.

2024-cü ilin 6 ayında Mərkəzi Bankda ARDNF-in valyuta satışlarının həyata keçirilməsi üzrə 44 hərrac baş tutmuşdur.

Dövr ərzində manatın ABŞ dollarına nəzərən rəsmi məzənnəsi banklararası əqdlər üzrə orta məzənnə (“Blumberq” platformasında hərraclər və

⁴ ABŞ dolları, Avro, İngilis funt sterlinqi, Rus rublu ilə əməliyyatlar daxil olmaqla

hərracdən kənar əməliyyatlar nəzərə alınmaqla) əsasında müəyyən edilmişdir. Hesabat dövründə manatın ABŞ dollarına qarşı orta günlük rəsmi məzənnəsi 1.7 manat təşkil etmişdir. Banklar tərəfindən müəyyən edilən xarici valyutanın alış-satış məzənnələri rəsmi məzənnəyə yaxın hərəkət etmişdir. Belə ki, kommersiya banklarının orta hesabla günlük alış məzənnəsi 1 ABŞ dollarına nəzərən 1.6950 manat, satış məzənnəsi isə 1.7021 manat təşkil etmişdir.

Hesabat dövründə manatın məzənnəsi ticarət tərəfdaşı olan digər ölkələrin valyutalarına qarşı fərqli istiqamətlərdə dəyişmişdir. İkitərəfli məzənnələrin dinamikası çoxtərəfli məzənnənin dinamikasına da təsir göstərmişdir.

Cədvəl 2. 2024-cü ilin 6 ayında ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına nəzərən manatın nominal və real ikitərəfli məzənnələrinin dəyişimi (dekabr 2023 = 100), %-lə

	Nominal ikitərəfli məzənnə	Real ikitərəfli məzənnə
Rusiya rublu	96.9	94.4
Türkiyə lirəsi	111.9	90.7
Avro	101.4	100.5
Çin yuani	101.6	102.7
İran rialı	100	87.9
ABŞ dolları	100	99.8
Qazaxıstan tengəsi	98.8	96.0
Belarus rublu	99.3	97.2
Yaponiya yeni	109.8	109.6
Gürcüstan laris	105.3	106.0
Ukrayna qrivnası	109.1	105.8
İsveçrə frankı	103.5	103.2
Cənubi Koreya vonu	105.9	106.1
İngiltərə funt sterlinqi	99.6	99.4
İsrail şəkeli	101.5	100.5
Qeyri-neft sektoru üzrə (NEM, REM)	103.0	97.6

Mənbə: AMB

Ümumilikdə, yarımillik ərzində manatın qeyri-neft sektoru üzrə nominal effektiv məzənnəsi 3% möhkəmlənmiş, real effektiv məzənnəsi isə 2.4% ucuzlaşmışdır. Azərbaycanadakı inflyasiyanın tərəfdaş ölkələrdəki orta inflyasiyadan aşağı olması real effektiv məzənnəyə azaldıcı təsir etmişdir.

İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər

Qrafiklər

Qrafik 1	Qlobal iqtisadi aktivlik göstəriciləri -----	5
Qrafik 2	İstehsal sferası üzrə Satınalma Menecerləri İndeksi-----	6
Qrafik 3	İqtisadi artım proqnozu -----	6
Qrafik 4	Bəzi İEOÖ-lərdə inflyasiya -----	7
Qrafik 5	İşsizlik səviyyəsi -----	8
Qrafik 6	Qlobal əmtəə qiymət indekslərinin dinamikası -----	9
Qrafik 7	Qızıl, gümüş və platinum qiymətləri-----	10
Qrafik 8	FAO qlobal ərzaq qiymət indeksi-----	11
Qrafik 9	Qlobal neft bazarında tələb və təklifin dinamikası-----	12
Qrafik 10	Fond birjalarında meyllər -----	14
Qrafik 11	Dollar indeksi və İEOÖ-lərdə 10 illik dövlət istiqrazları üzrə gəlirlilik-----	15
Qrafik 12	Ticarət balansı -----	16
Qrafik 13	2024-cü ilin I yarısında xam neftin ixrac olunduğu ölkələr-----	16
Qrafik 14	2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi-----	17
Qrafik 15	Sektorlar üzrə idxalın dinamikası-----	18
Qrafik 16	2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında bəzi məhsullar üzrə idxalın dəyişimi-----	18
Qrafik 17	İqtisadi artım -----	20
Qrafik 18	Biznes inam indeksi -----	22
Qrafik 19	İqtisadi fəal əhalinin sayı -----	22
Qrafik 20	İstehlak bazarında satışların həcmnin dəyişimi -----	23
Qrafik 21	Pərakəndə ticarət dövriyyəsinin artımı -----	24
Qrafik 22	Ticarət dövriyyəsində xərc istiqamətləri üzrə artım -----	24
Qrafik 23	İctimai iaşə və ödənişli xidmətlərin dinamikası -----	25
Qrafik 24	Gəlirlərin və əməkhaqqının artım dinamikası -----	25
Qrafik 25	İnvestisiyaların dinamikası -----	26
Qrafik 26	İllik inflyasiya -----	27
Qrafik 27	İQİ komponentlərinin töhfəsi -----	28
Qrafik 28	İllik baza inflyasiyanın dəyişimi-----	28
Qrafik 29	İstehsalçı qiymətləri indeksinin illik dəyişimi-----	29
Qrafik 30	Faiz dəhlizinin parametrləri -----	32

Qrafik 31	Notların gəlirlilik səviyyəsinin dinamikası-----	33
Qrafik 32	1D AZIR indeksinin dinamikası-----	34
Qrafik 33	Banklararası pul bazarında əməliyyatların həcmi -----	35
Qrafik 34	Pul bazasının həcmi və ö.i.d.m.n. dəyişimi -----	36
Qrafik 35	Pul aqreqatlarının həcmi və dəyişimi -----	36
Qrafik 36	Manatla geniş mənada pul kütləsinin tərkibi -----	37
Qrafik 37	Nağdlaşma -----	37

Cədvəllər

Cədvəl 1	ÜDM-nin strukturu -----	21
Cədvəl 2	2024-cü ilin II rübündə ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına nəzərən manatın nominal və real ikitərəfli məzənnələrinin dəyişimi -----	39

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı

Tel.: (+99412) 493 11 22

<https://www.cbar.az>

Ünvan: AZ1014, Bakı, R.Behbudov küçəsi, 90